

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Hodnotová preference dívek ve výchovném ústavu v Jindřichově Hradci

Vypracoval: Martina Jindrová
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jiří Kressa

České Budějovice 2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 8. 4. 2015

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala panu Mgr. et Mgr. Jiřímu Kressovi za jeho pomoc, náměty, inspiraci, odborné vedení a cenné rady při tvorbě této bakalářské práce. Dále děkuji vedení výchovného ústavu v Jindřichově Hradci za možnost provést výzkum v tomto zařízení a též děkuji dívkám a pedagogickým pracovníkům, kteří se výzkumu zúčastnili.

Anotace

Klíčová slova: hodnota, výchovný ústav, delikventní mládež

Práce si klade za cíl objasnit hodnoty dospívajících dívek, které vyrůstají ve výchovném ústavu. V první, teoretické části práce jsme nejprve představili historický vývoj termínu hodnot a jejich vztah k jednání. Hodnoty jako určité formy jednání jsme dále zkoumali prostřednictvím pojmu mravnosti, normy, zvyku a mravního uvědomění. Tato analýza nám následně umožnila vymezit důležitost pojmu hodnoty pro pedagogiku jako praktické vědy, která se snaží dívkám vštěpit určitý společenský konsensus. V závěru teoretické části jsme se snažili definovat adolescentní mládež, která je jednou ze skupin nejvíce ohrožených poruchami jednání. Na závěr teoretické části jsme vymezili termín výchovného ústavu.

V praktické části jsme provedli rozbor rozhovorů, které jsme na téma hodnot vedly s dívkami a pedagogickými pracovníky výchovného ústavu. Zde jsme se zabývali konkrétními hodnotami jako je zdraví, rodina, práce, peníze atd. Ukázalo se, že dívky v rozhovorech formulují ocenění žádaných hodnot, avšak dle slov pedagogických pracovníků tak ve skutečnosti nejednají. Díky rozhovorům se ukázala jasná diskrepance mezi přijímanými normami a mravním uvědoměním u zkoumaných dívek.

Abstract

Key words: moral value, educational institute, delinquent adolescents

This work aims at clarifying the value system of teenage girls that are living in educational institute. In the first, theoretical part of the work we presented the historical development of the term value and its relationship to behaviour. The value as a specific form of behaviour we further clarify thanks to terms morality, norm, habit and moral conscience. This analysis enabled us to stress the importance of the term value for pedagogy which is striving to teach girls the consensus of society. Furthermore, we tried to give a definition of teenagers who are one of the most endangered people in terms of behavioural problems. Finally, we clarified the term of educational institute.

In the practical part of work we analysed the conversations that we had conducted with teenage girls and pedagogic workers from educational institute on matter of values.

Here we looked into the concrete values such as health, family, work, money etc. This conversation showed that girls express the understanding of required values but according to the pedagogic workers they are not actually action according to these values. Thanks to these conversations we discovered a gap between the accepted systems of values and actually formed moral consciousness of girls.

Obsah

1	Úvod	8
2	Teoretická část	10
2.1	Obecný nástin pojmu hodnota.....	10
2.2	Historie zkoumání hodnot.....	12
2.2.1	<i>Antika</i>	12
2.2.2	<i>Středověk</i>	13
2.2.3	<i>Novověk</i>	13
2.2.4	<i>Hodnoty v 19. a 20. století</i>	13
2.3	Hodnoty jako mravnost, norma jednání a mravní mínění.....	15
2.3.1	<i>Mravnost</i>	15
2.3.2	<i>Norma a zvyky jednání</i>	16
2.3.3	<i>Mravní vědomí</i>	17
2.4	Vztah pedagogiky a hodnot.....	19
2.4.1	<i>Návrh na vázanost termínu hodnoty k pedagogice</i>	19
2.4.2	<i>Socializační činitele v utváření hodnot</i>	19
2.5	Adolescence a příčiny poruch jednání.....	22
2.6	Výchovný ústav.....	25
3	Praktická část	28
3.1	Výzkumné šetření.....	28
3.1.1	<i>Výběr vhodných participantů a participantů vychovatelů</i>	28
3.1.2	<i>Anamnézy jednotlivých participantů</i>	29
3.2	Cíl výzkumu.....	30
3.2.1	<i>Výzkumné otázky</i>	30
3.3	Metodologie výzkumného šetření.....	31
3.3.1	<i>Témata a otázky k rozhovorům</i>	31
3.4	Průběh výzkumného šetření.....	34
3.5	Sběr dat.....	35
3.6	Výsledky výzkumného šetření.....	36
3.6.1	<i>Interpretace rozhovorů s participanty – dívkami</i>	36
3.6.2	<i>Interpretace rozhovorů s participanty – vychovatelé</i>	44
3.7	Diskuze.....	50
3.7.1	<i>Odpověď na první výzkumnou otázku</i>	52

3.7.2	<i>Odpověď na druhou výzkumnou otázku</i>	52
3.8	Doporučení.....	53
4	Závěr	54
5	Seznam použité literatury a zdrojů	55
6	Přílohy	58

1 Úvod

V dnešní moderní době hraje termín hodnota velmi důležitou roli. Neustále se ve veřejném prostoru mluví o krizi tradičních hodnot, o nedodržování základních lidských práv a hodnot člověka či o naprosto deformaci či degradaci hodnot s absolutní sekularizací světa. Navzdory rozmanitosti oblastí, v kterých se o termínu hodnota diskutuje, můžeme podat přinejmenším jedno obecné tvrzení: hodnoty jsou prostě a jednoduše problém.

Je však termín hodnota něčím novým, který zná až moderní doba? Nebo je možné vysledovat její zdroj zpět do historie? Jakou roli hrají hodnoty v pedagogice? Respektive je pojem hodnoty vůbec pro pedagogiku důležitý? To je jen hrubý nástin otázek, kterými se v této práci budeme zabývat.

Téma bakalářské práce *Hodnotová preference dívek ve výchovném ústavu v Jindřichově Hradci* jsem si zvolila především z toho důvodu, protože již řadu let pracuji jako pedagogický pracovník ve výše zmíněném pracovišti a s dívkami jsem prakticky téměř v neustálém kontaktu. Při výkonu své práce se mi naskytá nebývalá možnost posoudit a ucelit přehled o tom, jak dívky přistupují k hodnotám jako takovým, zda jsou pro ně hodnoty jako například zdraví, práce, peníze, láska důležité či nikoliv a jakou pro ně tyto hodnoty během pobytu ve výchovném ústavu hrají vlastně roli.

Při zpracování této bakalářské budu vycházet především z odborné literatury, webových stránek, z poznatků získaných během výkonu svého zaměstnání a z rozhovorů jak s dívkami, tak samotnými vychovateli. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Cílem bakalářské práce je přispět k poznání preference životních hodnot u dívek, vyrůstajících často dlouhodobě v nepříznivých podmínkách dysfunkčních rodin a následně v nejrůznějších zařízeních kolektivního typu.

V teoretické části je ze všeho nejdříve nastíněna historie chápání termínu hodnoty. Hodnota není pojem, který by zcela nezměněný, procházel stoletími, či naopak který by byl objeven až v poslední době. Následně je zkoumán vztah hodnoty k jednání jakožto mravnosti, normy, mravního uvědomění. Poté je postupně rozebírána úloha hodnot v pedagogice. Zde se i více přibližuje k vlastnímu tématu této práce, neboť se pojednává

o adolescenci, výchovném ústavu a pedagogice jako společenské vědě, která usiluje o vštěpování těch správných hodnot svým studentům.

V praktické části bude provedeno výzkumné šetření pomocí rozhovorů vedených s dívkami a pedagogickými pracovníky výchovného ústavu. Bude zde pojednáno o konkrétních hodnotách jako je rodina, zdraví, peníze, práce atd.

2 Teoretická část

2.1 Obecný nástin pojmu hodnota

Dříve než přistoupíme k pojednání o historii chápání hodnot, je třeba zde zdůraznit, že toto dílo neaspiruje na komplexní uchopení pojmu hodnot. Jedná se pouze o nutný teoretický základ, který nám umožní lépe pochopit a analyzovat hodnoty dívek ve výchovných ústavech. Přes tento přiznaný záměr této práce, je třeba mít na paměti komplexnost tohoto pojmu. Jak to například zdůrazňuje Cakirpaloglu (2004, s. 12-13) ve své knize *Psychologie hodnot: Pojem hodnota subsumuje ostatní pojmy, které rovněž pojednávají o dynamických a společenských vlastnostech člověka, zejména dispozice, cíle, preference, motivy, ideály, adaptace aj. Dále sem patří i dynamické a sociální charakteristiky jedince ve společnosti, které považujeme za základní premisy teorie a výzkumu v sociálních vědách, implikující primární zájem psychologie o hodnoty.*

V uvedené citaci Cakirpaloglu (2004, s. 12-13) rozlišuje subjektivní a objektivní/společenské hodnoty. Zároveň se vzhledem k hodnotám dá mluvit o teoretických předpokladech vědy a výzkumu v humanitních vědách. Na první pohled tak jde o vcelku nesourodé oblasti zájmu, tj. chování jedince a společnosti, a zároveň předpoklady porozumění vědy.

Oproti Cakirpaloglovi například Jan Průcha (2013, s. 35) definuje hodnoty následovně: *V sociálně psychologickém pojetí subjektivní ocenění nebo míra důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem aj.* Hodnoty v tomto případě se zdají být zdůrazněny jen jako subjektivní vnímání a postoje, které mohou ovšem být sdíleny skupinami či celou společností. Je dokonce možné do určité míry rozlišovat hodnoty subjektivní, které mají význam pro konkrétního jedince, a hodnoty objektivní, které jsou pokládány za obecně platné ve skupině (např. mír, zdraví). (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 35)

O hodnotách se však nemluví jen v souvislosti s jednotlivcem, společností či vědou, ale tématem se stává i náboženství. Příkladem nám snad může být text Tomáše Halíka *K rozpravě o hodnotách*, který se snaží analyzovat sociologii hodnot ve vztahu k sekularizaci a náboženství.

Z tohoto úvodního náčrtu vidíme, že v případě termínu hodnota se jedná o velmi komplexní a složitý pojem, který nám může klást značné potíže ho definovat. Právě pro svou všeobecnou prostupnost naším životem je zároveň něčím, co nám stále uniká, pokud se to snažíme lapit. Abychom se alespoň částečně pokusili z této pasti uniknout, nejdříve se zaměříme na historický vývoj chápání o hodnotách, abychom právě na rozmanitosti těchto historických přístupů ilustrovali významovou obsáhlost tohoto pojmu a zároveň se pokusili vymezit, o co nám vzhledem k hodnotám jde.

2.2 Historie zkoumání hodnot

2.2.1 Antika

Jelikož pojem hodnota má smysl i ve vztahu k náboženství a etice, musíme do historie zkoumání hodnot zahrnout i takové autory, kteří sice termín „hodnoty“ přímo nezmiňovali, ale o hodnotu jako takovou jim nesporně šlo. Pokud se ze všeho nejdříve zaměříme na antické myšlení, pak musíme nesporně zmínit Platona, respektive Sokrata jako hlavního hrdinu jeho spisů.

V souvislosti s Platonem musíme nejdříve zdůraznit, že to byla právě duše, u které Platonovi šlo o hodnoty. Za druhé v jistém zjednodušení duše mohlo mít jen dvě obecné hodnoty a to mravnost nebo nemravnost. Přičemž paradigmatem Platonových dialogů je tvrzení, že jenom mravná duše naplňuje svoji přirozenost, zatímco duše nemravná se nechala svést z cesty toho, co je jejím úkolem.

Toto tvrzení se nám poměrně objasní, pokud se zaměříme na Platonovo rozlišení duše na tři části, jejichž funkce zobrazujeme v následující tabulce 1.

Tabulka 1: Platónovo rozlišení funkcí

rozum	uvažování, nabývání poznatků – učení, odpírání žádosti a tužeb, negace aktivit žádostivosti, vláda v duši
vznětlivost	oprávněný hněv, statečnost, strach, boj proti nespravedlnosti, ctižádost, touha po vítězství, stud
žádostivost	žízeň, hlad, erotická touha, tělesné touhy vůbec, láska k penězům

Zdroj: (Petrželka, 2014)

Tezí Platonova učení je, že každá tato složka může být ctnostná, ale pouze za předpokladu, že plní co jí náleží. Za předpokladu, že každá složka duše bude dělat, co má, co jí náleží, pak tato duše může dosáhnout nejvyšší hodnoty, která je v podstatě výsledkem uměřenosti žádostivosti, moudrosti rozumovosti a statečnosti jako výsledku vznětlivosti, tj. Ctnost spravedlnosti.

Platon tedy mluví o hodnotách jako aspektech či modech duše. Aby se však nejednalo o hodnoty subjektivní, vypracovává komplexní teorii idejí, které zajišťují

obecnou platnost každé hodnoty. Díky tomuto odkazu k idejím můžeme nyní konstatovat, že Platon jako představitel antického myšlení chápal hodnoty jako univerzální, obecně sdílené zákony, které řídí naše jednání (pokud poznáš dobro, pak jsi tímto dobrem vázán a jednat v souladu s ním) a myšlení. Z opačné perspektivy zcela radikálně vylučuje možnost, že by hodnoty byly prostorově či časově omezené či platné, nebo že by mohly existovat subjektivní hodnoty. (Petrželka, 2014)

2.2.2 Středověk

Ve středověkém myšlení byl jedním z nejdůležitějších a nejinspirativnějších autorů Tomáš Akvinský, který navázal na Platonovo učení o obecných hodnotách, které jsou platné pro každou mravnou, teorii přirozeného zákona.

Nejvyšším cílem lidského života je podle Akvinského blaženost, které může člověk dosáhnout, pokud jedná v souladu se svou přirozeností. Jelikož člověk je obrazem Božím, pak to znamená, že lidská přirozenost je ze své podstaty dobrá, která se může realizovat či naplnit jako dobrá tehdy, pokud sleduje svoji přirozenost. Je to právě autorita Boha, kdo v tomto případě zajišťuje univerzální a všeobecnou platnost hodnoty. V jistém zjednodušení můžeme říci, že Akvinský vyměnil autoritu idejí za autoritu Boha, který je základem univerzálních a objektivních hodnot.

2.2.3 Novověk

Jako představitele novověké tradice jsme zvolili Kanta s jeho proslavenou teorií kategorického imperativu. Je to právě hodnota autonomie lidského subjektu, která Kanta přivedla k formulaci kategorického imperativu: *Jednej jen podle té maximy (zásady), od níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem.* (Wikipedie, 2014). Mravní jednání již více není určováno nějakým vrozeným zákonem, jaký jsme viděli u Tomáše Akvinského, ale každý člověk posuzuje určité formy jednání a shledává jako mravní právě to, co by mohli dělat všichni členové společnosti. Zde vidíme, že člověk sice nad tím uvažuje sám o sobě, ale je to pravidlo objektivní, platné pro celou společnost.

2.2.4 Hodnoty v 19. a 20. století

Ačkoliv Kanta a Platona dělí mnohá století, přesto přes určité rozdíly sdílí následující – hodnoty jsou obecné, objektivní, univerzálně uplatnitelné. Je vcelku už jedno, jestli garantem těchto mravních hodnot (neboť všichni tři autoři řešili hodnoty

ve vztahu k mravnosti) je Bůh, ideje nebo kategorický imperativ. Hodnoty mají vždy určitý vztah k jednání, mluví se o nich jako o podnětu či motivu, Platon dokonce poukazuje, že naše jednání je určitou hodnotou determinováno.

V tomto kontextu působí dílo Fridricha Nietzscheho jako ohromný šok, neboť dosud nezpochybňované mravnosti se vysmívá a kope jí hrob. Nietzsche prostřednictvím útoku na morálku zpochybňuje existenci univerzálních, objektivních hodnot, které by platily před jednáním a které by byly v zásadě neměnitelné. Místo toho navrhuje takové uvažování o hodnotách, které je prostorově a časově situované. Umožnil tak, aby se o hodnotách mluvilo jako o sociálně zakořeněných (například hodnoty vyšší či nižší třídy, vysokoškoláku atd.) a jako v čase proměnitelných, tj. historicky zakotvených.

Na základě tohoto krátkého výkladu o hodnotách v dějinách filosofie vidíme, že hodnoty hráli vždy významnou roli vzhledem k jednání. Proto hodnoty byly zejména zmiňovány v etickém rámci, který se od období antiky považoval jako zdroj *návodů* našeho jednání. Hodnoty v tomto smyslu tak měly neodlučitelný vztah k etickému životu a v případě Akvinského i k náboženskému životu. Zároveň ale tyto hodnoty se dostávají do různé dynamiky vzhledem k jedinci a společnosti. Proto se následně budeme věnovat analýzám pojmů jako mravnost, norma a zvyky jednání, mravní uvědomění.

2.3 Hodnoty jako mravnost, norma jednání a mravní mínění

2.3.1 Mravnost

Jak jsme viděli v historickém úvodu k pojmu hodnota, mravnost byla povětšinou tím, s čím byla hodnota ztotožňována. Žádané chování bylo chování mravné, které ve svém základě má určité poznání toho, co je dobré či špatné. Podle Cakirpalogla (2004, s. 259) lze podstatu mravnosti definovat jako spočívající na svobodném rozhodnutí vůči mravnímu zákonu. *Pojem postoj v definici znamená, že se na mravním procesu podílí celá osobnost se svými poznávacími, afektivními a konativními procesy. Nesoulad mezi konstitučními prvky postoje (zejména vnitřní inkonzistence co do směru nebo obsahu) jsou příčinou mravně nedůsledného jednání.*

Toto svobodné rozhodnutí zaujímáme k systému hodnot, které podle Platona, Kanta či Tomáše Akvinského jsou stálé a nezpochybnitelné, a tudíž se stávají vcelku jednoznačným ukazatelem pro naše jednání. Pokud však přijmeme Nietzscheho stanovisko, pak se pojem mravnosti stává vysoce problematickým – jak mohu rozeznat, co je dobré či špatné, když mohu zažít situace, kdy i vražda člověka se může zdát dobrou věcí, nebo zabití vlastního dítěte milosrdenstvím? Problém mravnosti spočívá v tom, že usiluje o absolutní průchodnost všemi možnými situacemi.

Takovéto přísné pojetí hodnot jako objektivních a zcela universálně uplatnitelných by interpretovalo dívky vyrůstající v nápravných zařízeních jako *vnitřně pokřivené*. Neboť tyto dívky vůbec nemají osvojené základní morální cítění, které je vlastní lidstvu. V takovém případě je zcela ústřední pedagogika, která děvčatům umožní, aby si osvojily požadované vzory jednání a zároveň s tím i patřičné poznání toho, co je dobré a zlé, jinými slovy osvojení si náležité motivace.

Z pohledu dnešní psychologie či sociologie, které dávají důraz na historicky a prostorově ukotvené hodnoty, je mravnost jako univerzální hodnotový rámec konceptem velmi schematickým. Zajisté se v dnešní multikulturální společnosti nemůžeme ztotožnit s tezí, že tento rámec je platný vždy a všude. Na druhou stranu nám však pojetí hodnot jako mravnosti umožňuje se o něco přiblížit problematice dívek ve výchovných ústavech – tyto dívky se ukazují být jako jistou abnormalitou vůči normálu, která však se může stát součástí většinové společnosti, pokud je budeme k patřičným hodnotám vzdělávat.

2.3.2 Norma a zvyky jednání

Sociologické pojetí normy je obecné a odvíjí se od sociálních norem, jejichž kategorie jsou co do složitosti a obsahu mnohem rozsáhlejší a významnější než např. etické normy. Projevuje se v mravech, obyčejích nebo morálních požadavcích a je považována za poměrně stabilní, společností nebo kulturou schvalovaný či požadovaný způsob jednání. Normativní regulátory sociálního jednání mají dvojí funkci: slouží jako standardní návod pro zvládnání sociální situace a jako zdroj individuální jistoty a zaručují stabilitu a nekonfliktní průběh společenského života. (Cakirpaloglu, 2004, s. 268)

Na základě citace vidíme, že je mnohem důležitější chápat hodnoty nikoliv jako nějaký uzavřený etický systém ale jako dynamické jednotky jednání společnosti. Společnost něco uznává jako vhodné, správné, a v souladu s tímto přesvědčením určitým způsobem jedná. Tyto normy nejsou nějakým vnějším seznamem pravidel, který by nám naznačoval, co je patřičné, ale jsou samotným jednáním. Norma je založena na společenském konsensu určité skupiny a jako taková je jako prostorově a časově omezená, tj. jako kulturně založená. *Co se týče původu, je norma (jak jinak) ryze společenskou záležitostí, jejíž význam a specifické funkce určuje společenská akce a společenský konsensus. Normy jsou vlastně výtvořem socializované lidské činnosti a mají omezenou sociálně-kulturní a časovou platnost. Je to kulturní a sociologický relativismus, který se původu všech norem, i etických, staví empiricky. (Cakirpaloglu, 2004, s. 268)*

Je to právě pojem normy, který nám umožní efektivně uvažovat o hodnotách dívek ve výchovném ústavu, neboť nám umožňuje formulovat faktory, které vedou u dívek k odklonu hodnot (špatný vliv rodiny, problematičtí vrstevníci), uchopit jejich „anormálnost“ nikoliv jako zvrhlost duše, ale jako vystavení špatným vzorcům chování a jednání. Zároveň s tím lépe pochopíme úlohu pedagogiky jako vědy, která prostřednictvím simulace určitého jednání má za cíl naučit dívky určitým hodnotám.

Pochopit hodnoty jako určité formy či normy jednání je pro naši práci s dívkami ve výchovných ústavech velmi užitečné, neboť nám detailněji umožňují pochopit, kde se tak říká *stala chyba*. Jelikož dívky ve většině případů nemají ve svém okolí náležitý vzor, který by reprezentoval žádané chování, ani ony samy nejsou s to tyto

normy zopakovat. Naopak osvojují si vzory jednání, které jsou typické spíše pro skupinu lidí mimo většinovou společnost.

Jaké chování je už mimo průměr dané skupiny je velmi těžké určit. Může se jednat o detaily, které jsou spíše příznakem společenského původu (kdo z nás ví, v jaké situaci používat jakou vidličku, když nám jich dají více jak jednu), ale přitom nejsou delikventní. V tomto případě jde spíše o společenskou a kulturní rozmanitost.

Dívky si však velmi často osvojují vzory jednání a zároveň s tím i hodnoty, které společnost chápe jako škodlivé, např. krádeže, agresivní jednání vůči užšímu či širšímu okolí atd. V těchto případech již nejde o kulturní či společenskou rozmanitost, ale o variaci, která je většinovou společností chápána jako nebezpečná či přímo škodlivá. Cílem pedagogiky obecně a výchovných ústavů konkrétně v tomto smyslu je, aby si dívky osvojili určitý vzorec chování.

2.3.3 Mravní vědomí

Ovšem cílem pedagogiky není udělat z dívek stroje, které mechanicky budou reprodukovat dané vzorce jednání. Ani není jejím cílem je „normalizovat“ popíráním jejich svobod, zatímco jejich myšlení a mínění o světě by zůstalo nezměněno. Pedagogice nejde o to, aby tresty dohnaly dívky tam, kde je chtějí mít, jak to popisuje ve svém románu George Orwell. Pedagogika má naopak za cíl vypěstovat v dívkách určité mravní vědomí, tj. náležité jednání není realizováno bezmyšlenkovitě či na základě donucení, nýbrž proto, že shledává cíl takového jednání jako správný.

Ukazuje se, že hodnoty jsou nejen společenskými entitami, které se realizují v chování, ale jsou i vnitřním, osobním systémem každého jedince, které funguje jako jeho osobní motivace pro jednání. Hodnoty jsou v tomto případě tím, k čemu vnitřně přitakáváme. To znamená, že jako aktivně jednající člověk si osvojují určité hodnoty, které se stávají mými a které vedou mé jednání. Cakirpaloglu (2004, s. 275) zde poznamenává, že *mravní poznání člověka je nezávislé na systémech mravnosti (např. kategorický imperativ), ani o bezprostřední podřízenost jedince zákonům vnější autority nelze hovořit. Prvořadně je to důsledek procesu socializace a je založený na mezilidské interakci a procesu sociálního učení.*

Na základě této poznámky vidíme, že aby člověk naplňoval určité oceňované hodnoty, není třeba znát, co je vlastně mravnost. Je třeba mravního cítění, tj. tedy

poznání toho, co je správné nebo špatné. Takové poznání si však neosvojujeme v rozmýšlení nad mravností, nýbrž v jednání s druhými lidmi. Morálka se tedy zdá být jen jakousi nadstavbou toho, co v běžné praxi se realizuje jako komunikace a jednání, tj. jednání plné hodnot.

2.4 Vztah pedagogiky a hodnot

2.4.1 Návrh na vázanost termínu hodnoty k pedagogice

Termín hodnoty či hodnotové orientace je pro pedagogiku zcela ústřední, neboť vlastním záměrem pedagogiky je přenášet hodnoty a hodnotový systém na děti a dospívající. Termín hodnoty se tak zdá být v samotném jádru argumentace, proč potřebujeme pedagogiku a jak by existence něčeho takového jako výchovného ústavu mohla být ospravedlnitelná. Jde o to šířit a vštěpovat společnostem uznané hodnoty.

Takto vymezený úkol, který před pedagogikou stojí, však na pedagogiku klade velmi vysoké nároky. Pedagogika musí sledovat hodnotový vývoj jedinců, zvažovat aktuální stav zvnitřnění hodnot a volit vhodné výchovné nástroje k přenosu hodnot. Jádrem pedagogiky tak je vliv hodnotového systému jedince na proces jeho výchovy a vzdělávání, tj. pedagogika se nemůže používat obecně či universálně, nýbrž v citlivosti k vlastnímu hodnotovému světu každého jedince, respektive určité reprezentativní skupiny.

Oproti výše zmíněnému názoru, že výchovné prostředky se volí vůči hodnotovému rámci jedince, můžeme zmínit knihu *Člověk-hodnoty-výchova*, v které Kučerová (1996, s. 49) pojednává o tzv. hodnotové výchově, tj. *výchově hodnotami k hodnotám*. V této knize autorka zdůrazňuje, že základem výchovného procesu by mělo být důsledné studium hodnot, hodnocení a tvorby hodnot.

S tímto postojem se do velké míry ztotožňuje i Prudký (2009, s. 193-194), který vymezuje vlastní cíl výchovy v oblasti hodnot. Výchova má za úkol vyučovat kritéria rozlišování mezi hodnotami a rozvíjet schopnost uspořádat cílové hodnoty podle jejich důležitosti pro nás a podle jejich mravní kvality a důsledků pro druhé lidi, pro společnost, pro stav světa. Pedagogika jako věda o výchově má za úkol působit na jednání druhého, které by mělo být formováno směrem k žadáným hodnotám a postojům.

2.4.2 Socializační činitelé v utváření hodnot

Abychom blíže porozuměli tomu, co může být základem rozdílného hodnotového rámce dívek vyrůstajících ve výchovných ústavech, je třeba vymezit faktory, které na nás při tvorbě hodnot působí. Samozřejmě se ze všeho nejdříve nabízí zmínit rodinu

jako základní rámec, v kterém člověk realizuje svůj první sociální kontakt se světem, a v kterém si osvojují určité typy jednání. Děti se ve většině případů učí napodobováním jednání rodičů a širšího okolí, které je obklopují. S přejímáním určitých vzorců jednání však zároveň dochází k přebírání určitých hodnotových stanovisek.

Rodina se vedle toho podílí i na formování postojů dětí k okolí i k sobě samému. Děti z tohoto nejužšího kruhu zároveň přebírají i životní styl, ve kterém jsou zvyklé se pohybovat. Pokud si děti osvojují životní styl rodiny, zároveň se učí jednání, které je typické pro určité socioekonomické postavení ve společnosti spolu s takovými faktory, jako je vzdělání rodičů, jejich pracovní uplatnění atd. *Životní styl rodičů se explicitně projevuje v jejich výchovném stylu a navíc existuje vztah mezi způsobem rodičovské starostlivosti a následným chováním dítěte. Již od dětství mohou rodiče prostřednictvím životních situací v rodině rozvíjet morální hodnoty, které zahrnují zájem o druhé, jako je: sdílení pomáhání, pečování, altruistické jednání, tolerantnost, snahu zachovávat společenská pravidla apod. Základem pro vznik těchto hodnot jsou vcítění a pečovatelský instinkt jako podstata všech sociálních dovedností. Vcítění podporuje i způsob, jak rodiče žijí podle hodnotového systému nebo náboženství ve svém každodenním životě.* (Smékalová, Pospíšilová, 2007, s. 148)

V nefunkčních rodinách však rodina není tím, kdo pomáhá dítěti se orientovat ve světě a vytvořit si náležitý hodnotový žebříček, nýbrž velmi často působí kontraproduktivně proti tomu, co se pedagogové dětem snaží ve škole, v ústavech a v dalších společenských zařízeních vštípit. V tomto kontextu můžeme zmínit Svobodovo dílo *Zdroje, důsledky a návrhy řešení agresivního chování v současné škole*, v kterém Svoboda hovoří o funkci mezí či hranic na vytváření hodnot. Hranice určitého jednání vznikají na základě toho, že rodiče jasně dítěti vysvětlují, co je dovoleno či zakázáno či co je naopak pro něj a jeho přežití nebezpečné. Ovšem Svoboda poukazuje, že vymezování hranic je v podstatě tím, co dnes v rodinách velmi často chybí a spíše než na výchovné cíle se dává pozornost na okamžité potřeby dítěte. Dítě zvyklé, že jeho potřeby mají zcela nejvyšší prioritu, se kontinuálně učí využívat svého okolí pro své potřeby. Jinými slovy stává se velmi často necitlivý k potřebám ostatních a doufá, že se všichni ostatní podřídí jeho vlastním potřebám. (Svoboda, 2011, s. 6)

Dalším problémem, na který Svoboda poukazuje, je problém snižování hodnoty tabu ve výchovném procesu dítěte. Dítě je velmi často, ať už v počítačových hrách

či v televizních pořadech, vystavován násilí, neskrývané erotice či různým formám deviantního jednání. Tato neustálá vystavenost dítěte těmto vlivům podle Svobody snižuje citlivost dítěte vůči tomu, co se smí nebo nesmí, či co je dobré nebo špatné. (Svoboda, 2011, s. 5)

Vedle rodiny je pro utváření hodnot zcela ústřední jeho skupina přátel a vrstevníků, v které se dítě pohybuje většinu svého času. Zde mají normy na rozdíl od rodiny neformální, či implicitní charakter (Budinská, Vaňková, 2010, s. 6-7) a hrají zcela ústřední roli zejména v období dospívání, přičemž většinou mají přednost před normami rodiny, školy, majoritní společnosti.

Nepopíratelnou roli v určování hodnot dítěte hraje i škola, v které dítě stráví i třetinu svého dne. Dítě je systematicky vedeno k určitému vidění světa a osvojuje si přijatelné formy jednání. Na rozdíl od skupiny přátel se škola jako společenská instituce vyznačuje vyšší úrovní formálnosti, která je zaručena autoritou učitele- vychovatele. Učitel- vychovatel v tomto případě figuruje jako zástupce společnosti, jejích požadavků na chování a jednání, dodržování určitých norem a přijetí určitých hodnot. (Budinská, Vaňková, 2010, s. 6)

V neposlední řadě hrají dle Sakovy interpretace určitou roli v socializaci dítěte i média. (Sak, 2000, s. 78). Děti a mládež jsou zcela specifickým publikem, na které míří velké množství reklam a pořadů právě pro jejich vyšší ovlivnitelnost v období, kdy jejich hodnoty ještě nejsou pevně zakořeněné a ukotvené. (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 101)

2.5 Adolescence a příčiny poruch jednání

Jelikož pojednáváme o hodnotách dívek ve věku od 15 do 19 let je třeba mimo jiné definovat pojem adolescence a jak dochází k poruchám jednání právě v adolescentním období. Naším hlavním tvrzením bude, že v tomto období jde o zvýšený výskyt vzniku poruchového jednání, neboť v tomto období se osobnost člověka zcela zásadním způsobem proměňuje, co se týče hodnot, a tak se i zvyšuje možnost kolize mezi hodnotami jedince a společnosti.

Adolescence je nesporně velmi důležitý biologický pojem – v tomto období dochází k zrání člověka, k jeho sexuálnímu či intimnímu uvědomování. Zároveň dochází k velmi radikální změně vnějšího vzhledu, neboť se u jedince začnou mnohem silněji projevovat jeho pohlavní charakteristiky.

Vedle toho však jde i o období, které je pro člověk zcela ústřední z pohledu společenské role či vlastní identity. V adolescenci dochází k sebeuvědomění či definování vlastní identity, které se povětšinou vymezuje na základě boje se sebou samým a se svým okolím. (Macek, 2003, s. 34) Z naší perspektivy je však ústřední, že právě v adolescenci dochází k vymezování a dotváření životních hodnot a postojů. (Vágnerová, 2004, s. 253) V tomto období si lidé nejzřetelněji formují své životní cíle a hodnoty, a proto zde je pedagogická činnost zcela ústřední, neboť dospívající představují „rizikovou skupinu.“ Jinými slovy se jedná o životní období, které přináší velmi mnoho změn, s kterým se jednatel musí náležitým způsobem poradit. Ať už se jedná o snahu vymezit vlastní sebeidentitu, vymezit svoje místo na světě a ve společenském životě, či formulovat zásadní cíle, které by měly člověka vést v jeho dalším směřování.

Jelikož teenageři prochází zcela zásadními změnami, jedná se skupiny, která je nejvíce ohrožena různými poruchami jednání. Teenageři, vystaveni mnohým adaptačním zkouškám, mnohem snadněji těmto zkouškám podlehnou a rozvine se u nich problematické jednání. Jak to přesně vyjádřil Macek, toto období je vysoce sensitivní na rizikové a problematické jednání. (2003, s. 53)

Co je však vlastní příčinou vzniku poruchového jednání? Miovský na toto téma poznamenává: *Podstatou teorie problémového chování je předpoklad, že rizikové chování je výsledkem interakce osobnosti člověka s prostředím, ve kterém žije. Na základě této premisy lze faktory podílející se na genezi rizikového chování členit*

do pěti systémů – systému biologického, systému sociálního prostředí, percipovaného environmentálního systému, osobnostního systému a systému chování. (2010, s. 34)

Jinými slovy poruchy jednání dívek v adolescentním věku jsou spíše než důsledkem jednoho faktoru (například problematické, rozvedené rodiny), výsledkem mnoha faktorů, které jakožto komplexní systém mají za následek určitou poruchu. Jak bylo uvedeno v citaci od Miovského (2010, s. 34) výše, ve snaze určit příčiny poruchového jednání je třeba nejen přihlídnout k společenskému postavení rodiny, ale i k biologickým předpokladům, vlastní osobnosti jedince a i prostředí (myšleno nejen jako společenské prostředí), v kterém se adolescenti pohybují.

Nyní je snad třeba přistoupit k definici poruchy jednání. Výše jsme si ukázali, že se jedná o výsledek systému mnoha faktorů a v kontrastu k systému je třeba ji taky definovat tj. k systému společenského konsensu, který vládne ve společnosti. Každá společnost zastává systém hodnot, které jsou zcela ústřední pro její jednání a směřování. Oproti tomu porucha chování či jednání může být definována jako *projevy chování dětí a mládeže, které nerespektují ustálené společenské normy. (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 170)* Zároveň je třeba zdůraznit, že se nejedná o chování ojedinělé, nýbrž o *opakující se a trvalý (v trvání nejméně 6 měsíců) vzorec disociálního, agresivního a vzdorovitého chování, které porušuje sociální normy a očekávání přiměřená věku dítěte. (Říčan, Krejčířová, 1995, s. 167)* Porucha jednání se realizuje jako střet mezi jedincem a společenským konsensem většinové společnosti.

Pokud bychom chtěli o poruchách jednání adolescentních dívek mluvit o něco konkrétněji, mohli bychom zde, s vědomím jistého zjednodušení, uvést následující seznam:

- Dívky nerespektují rodiče.
- Opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte.
- Zanedbávají školní docházku.
- Požívají pravidelně alkohol nebo psychotropní návykové látky.
- Živí se prostitucí.
- Dopouštějí se protiprávního jednání v podobě přestupku.
- Mají zásadní kázeňské problémy ve škole.

- Neplní své školní povinnosti.
- Chovají se agresivně, šikanují spolužáky.

Samozřejmě se v tomto výčtu jedná pouze o nejzjevnější a nejčastější znaky, které můžeme u problematické mládeže pozorovat. Nesporně mimo tento seznam hrají důležitou roli i další psychické poruchy, ovšem z důvodů komplexnosti tohoto problému necháme tuto poznámku uzavřenou.

2.6 Výchovní ústav

Jelikož jsme adolescenty definovali jako jednu z nejrizikovějších skupin a poruchu jednání jako kolizi mezi jednotlivcem a společenským konsensem, pak by se výchovní ústav zdál ve své podstatě jako legitimní – neboť se jedná o pedagogickou instituci, která vzdělává k těm *správným hodnotám*. Nicméně v mediálním prostředí se zdá být opak pravdou. Často z médií slýcháme o tom, že děti, které odcházejí do samostatného života, se potýkají s problémem najít vhodné zaměstnání a navzdory tomu se většina uchyluje k trestné činnosti. Zde můžeme klást otázku, zda výchovní ústavy v České republice skutečně napravují mladé delikventy, tzn., jsou zřízeny za správným účelem? Dochází během jejich pobytu v ústavu k převýchově a následně se začlenění do normální společnosti? Nebylo by vhodnější, kdyby mladiství nadále vyrůstali ve svých rodinách, nad kterými by stát dohlížel a poskytoval jím především poradenskou činnost? Byla by tato možnost vhodná pro všechny děti?

Nelze popřít skutečnost, že u dětí pobývajících ve výchovném ústavu nedochází k uspokojování jejich citových potřeb a tím i k psychickému strádání, tj. psychické deprivaci. Často se z médií dozvídáme o tom, že všechny děti, které podstoupily ústavní výchovu, sebou nesou známky minulosti a jsou nenapravitelní. Profesor Matějček se ve své knize zmiňuje o *deprivantech* jako o dětech, jež nevykazují jednotný obraz (Langmeier, Matějček, 1981, s. 35), vychází přitom z knih Koukolíka a Drtilové (2006), již ve svých publikacích definují význam termínu deprivace a zavádějí pojem *deprivant*, pod kterým si můžeme představit toho, komu chybí cit a svědomí. Dle Koluchové (1987) je síla psychické deprivace ovlivněna různými faktory jako věk, osobnost dítěte, psychická odolnost dítěte, závažnost a délka deprivace situace. Zastává názor, že u dítěte umístěného ve vhodně vybrané rodině, dochází k uspokojování psychických potřeb a tím ke zmírnění deprivace poškození. V některých případech se toto poškození vytratí zcela, ale oblasti jako rozumová, citová či sociální zůstávají nadále poskvřněny.

Vymežeme si ze všeho nejdříve právní základ výchovního ústavu. O tom, zda adolescent podstoupí ústavní výchovu, má právo vydat rozhodnutí pouze soud a to dle zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku, přičemž do ústavní výchovy jsou přijímány děti a nezletilí do 18, příp. do 19 let věku. Ústavní výchova je nutná v tom případě, *kde rodina z některých důvodů v péči o dítě naprosto selhává a není možné či vhodné zvolit osvojení nebo pěstounskou péči.* (Průcha, 2001, s. 266). *Stát je pak*

povinen zajistit dítěti „náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání.“ (§1, odst. 2., zákona č.383/2005 Sb.)

Dle zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí), *Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěření dítěte do péče fyzické osoby.* (§971, odst. 1, zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku)

Pokud bychom se přesunuli od vymezení pojmu výchovného ústavu k jeho funkci, tak můžeme konstatovat, že jeho základní funkcí je převýchova a znovuzачlenění mládeže do normální společnosti, k čemuž je zapotřebí odborné vychovatelské praxe. *Ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy, musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána.*(§1, odst. 1, 383/2005 Sb.) Výchovný ústav by měl poskytovat adolescentům takové podmínky, které mají za úkol podpořit sebedůvěru dítěte, rozvíjet citovou stránku jejich osobnosti a umožňovat se aktivně účastnit ve společnosti. Dětem by měl být nastolen plný a kvalitní rozvoj jejich osobností s důrazem na osobní potřeby. (§1, odst. 1, 383/2005 Sb.)

Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let, na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. (§1, odst. 2, 383/2005 Sb.)

Dle zákona 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, jsou ve výchovných ústavech umístěny děti starší 15 let se

závažnými poruchami chování. Adolescenti jsou zde vychovááni, patřičně vzděláváni a začleňováni do společnosti.

Samotné ústavy jsou zřizovány odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou. V případě, že nelze umístit dítě mladší 15 let s uloženou ochrannou výchovou a se závažnými poruchami chování do dětského domova se školou, může být začleněno právě do výchovného ústavu. V neposlední řadě tato výjimka platí i pro děti s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let. Všechny výjimky jsou povoleny pouze ministerstvem. (§14, zákona č. 383/2005 Sb.)

3 Praktická část

3.1 Výzkumné šetření

Druhá, výzkumná část bakalářské práce se zabývá tématem hodnot u dívek ve věku 15 – 18 let, které byly na základě rozhodnutí příslušného soudu umístěny do ústavní či ochranné výchovy výchovného ústavu. Z obecné perspektivy se tak jedná o dívky, jejichž převýchova ve výchovném ústavu je nutným předpokladem pro jejich pozdější začlenění do společnosti a jejich osobní život.

Z pohledu dívek se jednoznačně jedná o pobyt nedobrovolný. Z pedagogovy perspektivy je jejich umístění ve výchovném ústavu důsledkem jejich poruch chování. Z pohledu možné převýchovy je jejich umístění v ústavu důsledkem přímo nutným.

Výzkumná část bakalářské práce si klade za cíl jednak poznat hodnoty z perspektivy dívek, tak i z perspektivy pedagogických pracovníků. Konfrontace obou hledisek by následně mělo vést k praktickému doporučení, jak by celý proces převýchovy měl vypadat, aby umožnil snadný vstup do samostatného života.

Záměrný výběr jednotlivých dívek – participantů výzkumného šetření, probíhal na základě stanovení příslušných kritérií výběru a obsahuje celkem 8 dívek. Vedle toho bylo osloveno celkem 6 pedagogických pracovníků výchovného ústavu, kteří jsou s dívkami v každodenním kontaktu. Výzkumné šetření probíhalo v rozmezí srpen - říjen roku 2014.

3.1.1 Výběr vhodných participantů a participantů vychovatelů

Výběr vhodných participantů pro výzkumné šetření pro dané téma bakalářské práce byl uskutečněn zcela záměrně, neboť jak uvádí Miovský (2006, s. 135): *Záměrný výběr vzorku je zřejmě nejrozšířenější metodou výběru, s jakou se při aplikaci kvalitativního přístupu setkáváme.* K záměrnému výběru participantů Žižlavský (2003, s. 113) navíc uvádí, že tímto způsobem můžeme vybrat vzorek tím, že nás nějakou danou zvláštností zajímá.

Pro zajištění odpovídajícího výběru vhodných participantů – dívek z výchovného ústavu, byla stanovena následující kritéria:

- pobyt dívky ve výchovném ústavu minimálně jeden rok,
- probíhající vzdělávání dívky v integrované škole přímo v ústavu,
- nejrozmanitější socio-kulturní a ekonomické podmínky původní rodiny,
- trvalý pobyt dívky v nejrůznějších částech republiky,
- mentální a zdravotní stav dívky na úrovni běžné populace.

Délka pobytu dívky ve výchovném ústavu byla stanovena záměrně na dobu minimálně jednoho roku a to z důvodu dostatečně dlouhé doby pro seznámení s pravidly a chodem ústavu, jeho vnitřním životem a atmosférou. Pro získání relevantního pohledu na důležitost hodnoty vzdělání a jeho významu v budoucím životě dívek musely vybrané dívky toto výběrové kritérium splnit a docházet do výuky do integrované střední školy přímo ve výchovném ústavu. Podmínka zachování nejrozmanitějších socio-kulturních a ekonomických podmínek původní rodiny byla do výběru participantů – dívek ústavu zařazena proto, aby výzkumné šetření nebylo tendenčně znehodnoceno právě z důvodu původu dívky a příslušnosti k určitým socio-kulturním skupinám. Požadavek nejrůznějších míst trvalého pobytu dívky v České republice zajišťuje nutnou objektivitu výzkumného šetření vzhledem k různým specifickým podmínkám jednotlivých oblastí celé země. Důležité kritérium mentálního a rozumového stavu dívky, srovnatelné s úrovní běžné populace, zabezpečuje výběr takových participantů – dívek výchovného ústavu, které nejsou na nižší úrovni než ostatní participanté a případně navíc silně medikované.

Uvedená kritéria výběru splňovalo ve výchovném ústavu několik dívek. Pro vlastní realizaci výzkumného šetření bylo vybráno celkem 8 dívek a následně bylo vybráno celkem 6 vychovatelů bez rozdílu pohlaví, kteří v uvedeném ústavu pracují minimálně 3 roky a mají dostatečné zkušenosti se svojí prací a vnitřním chodem zařízení.

3.1.2 Anamnézy jednotlivých participantů

K lepší ilustraci výsledků výzkumného šetření jsou v kapitole *Přílohy* této bakalářské práce uvedeny dostupné údaje z osobních a rodinných anamnéz jednotlivých dívek – participantů výzkumného šetření, umístěných ve výchovném ústavu. Pro zajištění maximálního pocitu bezpečí, diskrétnosti a soukromí jednotlivých dívek jsou zmíněné informace zcela prosty konkrétních údajů, abychom zabezpečili v plném rozsahu nezbytnou anonymitu participantů.

3.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumného šetření je přispět k poznání preference životních hodnot u dívek, které dlouhodobě vyrůstají v nepříznivých podmínkách dysfunkční rodiny a následně stráví většinu svého dětství/mládí v nejrůznějších výchovných zařízeních kolektivního typu. Vedle vlastního poznání hodnot u těchto dívek se budeme snažit zároveň určit správnost jejich hodnotového vidění na základě přímého srovnání s pedagogy, kteří jsou zodpovědní za jejich převýchovu. Na základě této konfrontace se pokusíme navrhnout doporučení pro pedagogickou práci s dívkami v tomto zařízení, vedoucí k utváření a osvojení odpovídajících životních hodnot a stanovení jejich správné preference. V neposlední řadě se pokusíme zodpovědět otázku, zdali je možné a za jakých podmínek nesprávnou preferenci a jednotlivá chybná pojetí životních hodnot u konkrétních dívek zvrátit.

Teoretický předpoklad, že se v zásadě odlišuje hodnotová preference dospívající mládeže pocházející z funkčních rodin a naopak mládeže vyrůstající v nejrůznějších výchovných zařízeních kolektivního typu, je založen na odborné literatuře, které se zabývá utvářením hodnotové orientace u dospívajících, jak je zmíněno v teoretické části bakalářské práce. (Miovský, 2010)

3.2.1 Výzkumné otázky

1. Je hodnotová orientace dívek ve výchovném ústavu v souladu s pohledy a názory příslušných pedagogických pracovníků?
2. Kdy a za jakých podmínek může dojít ke změně hodnotové orientace dívek?

3.3 Metodologie výzkumného šetření

Pro praktické provedení výzkumného šetření bakalářské práce byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu, který Švaříček a Šedřová popisují jako *proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů, založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka, provádějícího kvalitativní výzkum, je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.* (2007, s. 17)

Abychom získali relevantní informace, na kterých by se dalo stavět v našem výzkumu, zvolili jsme techniku polostrukturovaného rozhovoru, který podle autorů Švaříčka a Šedřové *vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek.* (2007, s. 160) V rozhovorech byly použity otevřené otázky, které daly jednotlivým participantům požadovanou volnost odpovědi a zároveň umožnily volně směřovat k dané problematice. Otázka je jen nasměrovala na tázaný jev. (Gavora, 1996, s. 58)

V okamžiku přípravy výzkumného šetření byly zvoleny oblasti, jednotlivá témata životních hodnot dívek, které vyrůstají ve výchovných ústavech. Na základě takto vymezených témat byly následně vypracovány otázky pro polostrukturovaný rozhovor.

Metoda kvalitativního výzkumu je založena především na dodržování nezbytné zásady důvěrnosti. Navození diskrétního, otevřeného a upřímného vztahu s participantem a zachování soukromí a bezpečí participantů bylo pro nás zcela ústřední. Před započítím prací výzkumného šetření a vlastních rozhovorů byli všichni participanté ujištěni, že získané informace budou sloužit pouze ke zpracování bakalářské práce a nebudou v žádném případě poskytovány třetí osobě. Po zpracování se veškeré získané informace neprodleně znehodnotí.

3.3.1 Témata a otázky k rozhovorům

Jednotlivá témata rozhovorů byla rozdělena do dvou skupin, osobní a sociální.

Ve skupině osobní byly participantky dotazovány na hodnotové preference v oblasti zdraví, lásky a svobody.

1) *Zdraví* bylo v rozhovoru tematizováno v těchto třech oblastech:

- starat se o své zdraví (nekouřit, nepít alkohol, neužívat drogy, nestresovat se),
- žít zdravě (jíst zdravě, sportovat),
- žít ve zdravém životním prostředí.

2) *Láska* byla zkoumána následovně:

- mít stálého partnera, se kterým chci žít a vychovávat děti,
- mít vztah založený na vzájemném respektu a úctě,
- mít vztah založený na věrnosti.

3) Důležitost *svobody* byla zmiňována v následujících kontextech:

- chovat se a jednat podle svého uvážení,
- mít možnost vyjádřit svůj názor a stát si za ním,
- pobývat a zdržovat se na místě, kde chci.

Skupina sociální obsahovala téma domova, vzdělávání, práce a peněz. Samostatným tématem bylo posouzení vzájemné důležitosti jednotlivých životních hodnot ve vztahu k stávajícímu prostředí ústavu a možné změny při vstupu jednotlivých dívek do samostatného života.

1) Téma *Domov* bylo dotazováno následovně:

- žít ve spokojené rodině, zabezpečit veškeré materiální podmínky,
- mít kolem sebe své blízké, které mám rád, pravidelný kontakt,
- žít na místě, kde se cítím v bezpečí.

2) *Vzdělávání* se probíralo následujícími výroky:

- dosáhnout co nejvyššího vzdělání,
- mít možnost vzdělávat se v různých oblastech (kurzy, semináře...),
- mít co nejvšestrannější vědomosti a všeobecný přehled o společnosti.

3) Důležitost *práce* je zjišťována otázkami:

- mít dobře placenou práci, která má smysl a je užitečná,
- mít práci, která mě baví a je spojená s dobrým kolektivem,
- zvyšovat si kvalifikaci a vzdělání.

4) Hodnota *peněz* se snaží objasnit tyto otázky:

- vydělávat hodně peněz, nekrást a nepodvádět, nedělat podvody či podrazy,
- mít možnost zabezpečit děti a rodinu, koupit si, co chci,
- používat peníze účelně (pomoc potřebným, zbytečně neutracet peníze...).

Jednotlivé otázky daných témat byly participantům – dívkám ústavu pokládány s cílem získání jejich vlastního pohledu na danou problematiku, vlastního poznání důležitosti jednotlivých životních hodnot a stanovení jejich správné preference s přihlédnutím na stávající životní podmínky ve výchovném ústavu a možnost její změny v souvislosti se vstupem dívek do samostatného života. Odpovědi participantů z řad konkrétních vychovatelů mají přinést jejich pohled na dívky umístěné ve výchovném ústavu v souvislosti s jednotlivými tématy rozhovorů, nejrůznější projevy dívek v ústavním životě vzhledem k jejich ústně deklarovaným postojům, preferencím a zhodnocení jejich skutečné snahy a výsledků při budování vlastního žebříčku hodnotových preferencí. Součástí pohledu participantů z řad vychovatelů ústavu je i vyhodnocení prognózy vývoje dívek právě ve vztahu ke vzniku či změně hodnotového žebříčku v podmínkách samostatného života dívek po odchodu z ústavu do zletilosti.

3.4 Průběh výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo provedeno ve výchovném ústavu, kde pracuji již 10 let jako vychovatelka. Prostředí ústavu, jeho klima, osobní znalost jednotlivých dívek a všech přítomných kolegů, je nesporně důležitým předpokladem pro zpracování kvalitativního výzkumného šetření v autentickém prostředí a k navození úzkého vztahu mezi badatelem a participantem výzkumu.

Celková kapacita výchovného ústavu je 36 lůžek, vnitřně členěných na 6 výchovných skupin po maximálně šesti dívkách. Jednotlivé skupiny mají své určité zaměření a profilaci, které umožňuje zařazení příslušných dívek podle konkrétních výchovných problémů a požadované pedagogické aktivity. Nedílnou součástí výchovného ústavu je vnitřně integrovaná střední škola, umožňující dívkám získat střední vzdělání v oboru provoz služeb.

V době provádění vlastního šetření bylo v ústavu přítomno dohromady 20 dívek, které zde byly umístěny na základě rozhodnutí příslušného soudu o výkonu ústavní či ochranné výchovy. Některé dívky byly zařazeny do výchovného ústavu z předchozího rodinného prostředí až po dosažení patnácti let věku, další již mají za sebou předchozí pobyty v nejrůznějších kolektivních zařízeních jako dětské domovy a ojediněle i kojenecké ústavy. Téměř všechny se bez výjimky projevují nejrozmanitějšími prvky asociálního, či již dokonce antisociálního chování, včetně majetkové či násilné trestné činnosti.

Před započítím vlastního výzkumného šetření jsem vedení ústavu obeznámila se zadáním bakalářské práce, cílem výzkumného šetření a jeho metodologií, včetně časového rozvržení vlastních rozhovorů. Zvláštní pozornost byla věnována otázce zachování anonymity a soukromí jednotlivých participantů z řad dívek i kolegů - vychovatelů a zabezpečen odpovídající prostor k provádění vlastních rozhovorů.

3.5 Sběr dat

Uvedené výzkumné šetření probíhalo ve výchovném ústavu v období srpen – říjen roku 2014. Rozhovory s jednotlivými participanty, a to jak s dívkami, tak i vychovateli, byly realizovány převážně v podvečerních hodinách během víkendů, kdy mají dívky individuální volno a nejsou limitovány plněním běžných povinností všedních dnů.

Na začátku rozhovoru vždy proběhlo krátké představení tématu a cíle bakalářské práce včetně seznámení s oborem studia na univerzitě. Participanti se převážně zajímali, o to, proč bylo vybráno právě toto téma bakalářské práce a projevíli upřímný zájem aktivně se zúčastnit vlastního výzkumného šetření a pravdivě odpovídat na položené otázky. Všichni byli seznámeni s průběhem rozhovoru a byli ujištěni, že je anonymní a případné odpovědi budou pouze zapisovány formou poznámek. Nakonec byli všichni participanti upozorněni na skutečnost, že se k jakékoliv otázce nemusí vyjadřovat, mají plné právo neodpovídat, pokud nechtějí, nemusí toto své rozhodnutí nikterak obhajovat.

Samotné rozhovory s jednotlivými participanty probíhaly individuálně ve velké zasedací místnosti ústavu, stranou jakéhokoliv rušivého dění z ubytovacího oddělení. Rozhovory byly vedeny v poklidném tempu, kde byl vytvořen dostatečně velký časový prostor pro formulaci odpovědí, které často plynule přešly ve volné vyprávění participantů. Velmi pozitivní zjištění, jež dokreslovalo celkovou příjemnou atmosféru vlastních rozhovorů, byla upřímná snaha jednotlivých participantů, zvláště pak dívek ústavu, o spontánní navázání a vedení konverzace k jednotlivým tématům výzkumného šetření a často velmi zřetelný projev náklonnosti za pouhé vyslechnutí jejich trablů a nesnází.

Seznamování s dostupnými údaji osobní a rodinné anamnézy dívek probíhalo formou studia příslušné dokumentace, vedené přímo ve výchovném ústavu.

Pro zdůraznění objektivní vypovídací hodnoty rozhovorů s jednotlivými participanty – dívkami výchovného ústavu, je nutné uvést, že většina přítomných dívek pobývá v nejrůznějších kolektivních výchovných zařízeních minimálně již 3 roky – různé výchovné, diagnostické ústavy a samozřejmě předtím i dětské domovy. Rozhodně se v jejich hodnotovém měřítku jednotlivých životních preferencí a jejich důležitosti odráží již vliv předchozí prožité ústavní výchovy se všemi klady a zápory.

3.6 Výsledky výzkumného šetření

3.6.1 Interpretace rozhovorů s účastnicemi – dívkami

Téma zdraví

Toto téma bylo v rozhovoru s dívkami probíráno v těchto oblastech:

- starat se o zdraví (nekouřit, nepít alkohol, nepožívat návykové látky, stres),
- žít zdravě (jíst zdravě, sportovat),
- žít ve zdravém životním prostředí.

Dívky si pojem zdravý život přetřansformovávají jen jako snahu o omezení konzumace návykových látek. Shodně vypovídají, že kouření je pro ně naprosto běžná věc. Jak uvádí dívka (A): „Kouřím od 10 let, protože mi cigarety nabízel starší bratr“. Od oslovené dívky (B) se dozvídáme, že kouří pouze, když je ve stresu, neboť doma tomu bývalo také tak, jelikož při špatné náladě otce mu byla matkou nabízena cigareta a pivo na uklidnění. U další dotazované se setkáváme s odpovědí: „Kouřím z nudy, jsem na to zvyklá“.

Při vznesení námítky na škodlivost kouření se pouze od jedné dívky dočkáváme odpovědi: „Přestanu kouřit, až budu těhotná, abych neublížila dítěti“. Ostatní dívky neshledávají v kouření problém, neboť většina z nich se domnívá, že na cigaretách nejsou závislé a zatím nemají v životě sebemenší důvod, proč by měly přestat.

Ačkoliv se kouření zdá v jejich životě jako něco zcela neodmyslitelného, poněkud odlišný postoj můžeme u dívek pozorovat vzhledem k alkoholu. Sice již všechny dívky s ním mají zkušenost, ale pijí ho například jen s kamarády, nebo když je nějaká oslava. Dívka (A) uvádí: „Občas se napiju s kamarádkou na diskotéce“. Další z dotazovaných vypovídá: „Napiju se alkoholu jen opravdu příležitostně, protože u nás doma hodně pije matka, vždy když je opilá, bývá na mne zlá“. „Otec když je opilý, bije matku i mě“, podotýká také jedna z dívek. Odpovědi na otázky ohledně pití alkoholu vykazují podobný charakter a to, že příležitost k jeho pití shledávají především v přítomnosti kamarádů a při různých oslavách. Z odpovědí lze také vyvodit závěr, že jsou rodiče pro ně jakýmsi vzorem, a proto se pití alkoholu stává běžnou součástí jejich života.

Jako ohromující se zdá situace ohledně užívání drog. Při dotazování bylo zjištěno, že všechny dívky již vyzkoušely některou z omamných látek, a to především marihuanu. Dívka (B) odpovídá: „Zkusila jsem ji už v deseti letech, ale uměla bych si představit život bez ní“. Jedna z dívek uvádí: „V ústavu jsem s kamarádkou vyzkoušela toulou, po kterém mi bylo špatně a měla jsem po něm halucinace“. Další znepokojující odpověď jedné z dotazovaných zní: „Občas si dám perník a heroin jsem vyzkoušela jen dvakrát, protože můj přítel je dealer a tak nemám problém s jeho sháněním“. Z rozhovoru s dívkami můžeme vyvodit, že užívání drog spojují se zpestřením běžných aktivit, nebo jako útěk od reality. Tento jev se objevuje i při zvládnutí stresových situací, jak uvádí jedna z dívek (D): „Když už nevím kudy kam, začnu se škrábat špendlíkem“. Další dívka podotýká: „Ráda se dívám, když mi teče krev, uklidňuje mě to“. Stresové situace řeší mnoho dívek právě tím, že se sebepoškozují, přikročí k fyzické bolesti, a tím alespoň částečně otupují stresové myšlenky.

Druhá oblast pojednává o termínech zdravého životního stylu jako takového, což znamená zdravě žít, jíst a sportovat. S těmito pojmy jsou určitým způsobem obeznámeny všechny dívky. Dotazovaná dívka uvádí: „V ústavu si moc vybírat nemůžu, jím co mi dají a docela mi to chutná“. Jiná dívka například vypovídá: „V ústavu mi chybí zelenina, ale když mám peníze koupím, si čínskou polévku“. Další odpověď zní: „Jsem vegetariánka a v ústavní kuchyni mi připravují bezmasá jídla, za to jsem moc ráda“. Od dvou dívek se dozvídáme, že jim jídlo nechutná, protože je pořád stejné.

Ve výchovném ústavu je samozřejmě těžké se zavděčit každému, je zde i omezena možnost si zcela svobodně vybírat jídlo, ale i přesto si dívky v zásadě nestěžují. I když jídla nejsou zrovna dle jejich představ, alespoň jsou podávána v pravidelných intervalech, což dívkám vštěpuje pravidelný režim ve stravování.

Na otázku, zda dívky rády sportují, většina z dívek shodně odpovídá, že ano. Pět z osmi dotazovaných uvádí, že se pravidelně účastní sportovních aktivit nabízených výchovným ústavem. „Těším se na každé úterý, kdy chodíme hrát volejbal“, zní odpověď jedné z dívek. Další svěrenkyně hraje nejraději florbal. „Účastním se všech sportovních kroužků, protože aspoň vypadnu z ústavu“, vypovídá nadšeně další z nich. U zbylých třech dívek převládá bohužel lenost. Tuto skutečnost lze vyvodit například

z této odpovědi: „Sportovala jsem na základní škole v atletice, ale v ústavu mě žádný sport nebaví”.

Co se týče zdravého životního prostředí, tak dívka (B) uvádí: „Žiju v Praze a tam čisté prostředí není, a proto s přítelem rádi jezdíme k babičce na vesnici”. Všechny dotazované dívky jsou z menších či větších měst a proto jsou si vědomy, že město není zrovna nejideálnějším místem pro zdraví.

Téma láska

Téma láska byla zkoumána těmito výroky:

- mít stálého partnera, se kterým chci žít a vychovávat děti,
- mít vztah založený na vzájemném respektu a úctě,
- mít vztah založený na věrnosti

Pod pojmem láska si všechny dotazované dívky představují vztah s přítelem mimo stěny výchovného ústavu. Pět dívek na to odpovídá takto: „Mám stálého přítele, s kterým chci zůstat”. Pouze od třech se dozvídáme, že partnera nemají. Dívka (A): „Kluka si najdu, až budu doma”. Dívka (D): „Nemá to cenu, když jsem v ústavu a nemůžeme se vidět, stejně bych mu nevěřila”. Z těchto odpovědí lze vycítit, že mají dívky obavy ze zklamání a pochybnosti o důvěře při dlouhodobém odloučení. Opačný postoj můžeme pozorovat v odpovědi dívky (C): „Mám výhodu, že jezdím domů na dovolenku každý týden, a ten strávím především s přítelem” a dívka (B): „S přítelem jsem už dva roky a hodně jsme toho spolu zažili”. Tato dívka v rozhovoru nadále navíc popisuje svůj vztah s přítelem prodejcem drog: „Mám ho ráda, je mi s ním dobře a také je to pro mě výhodné – dostanu drogu, kdykoli mám chuť si dát”. Takovéto vztahy dívek s chlapci dealery drog jsou založeny čistě na účelovém principu a prospěchu. Zajímavá je odpověď dívky (E): „Stálého partnera nemám, baví mě si s klukama jen tak užívat”. Právě z důvodu citové prázdnoty a nedostatku rodičovské lásky se dívky častěji zamilovávají do náhodných známostí, kde jde spíše o uspokojování svých potřeb. Poněkud zaskočující se zdá odpověď od dívky: „Jsem lesba a nestydím se za to”. Dívkám ve výchovném ústavu často schází projevy lásky a intimity, proto se uchylují k lesbickým vztahům.

V otázce založení vlastní rodiny, mít život s partnerem založený na vzájemném respektu, úctě a věrnosti, jsou jejich plány ve značné míře obdobné. Dívka (C): „S přítelem chceme mít děti, až budu mít své bydlení a práci, nechci, aby moje děti musely do ústavu jako já”. Dívka (C): „Mým snem je mít dobře fungující rodinu. Naši byli alkoholici, a proto jsem musela s bráchou do ústavu.” Dívka (F): „Bylo by to hezké, ale nevím, jestli to dokážu.” Dívka (B): „S přítelem o tom někdy mluvíme, ale jedině až přestaneme *fetovat*. Tři dívky se ve výpovědi svěřují, že bývají svému partnerovi nevěrné a zároveň je to ale mrzí. „Nechtěla jsem to udělat, ale byla jsem hodně opilá.” „S kamarádem jsme si jen tak povídali a ani nevím, jak k tomu došlo.”, znějí slova z úst dotazovaných dívek. Věrnost dívky chápou spíše jako omezující, jako závazek či nátlak ze strany partnera.

Z výpovědí dívek si lze vzít ponaučení, že pod drsnou vnější slupkou nebo hrubým vystupováním najdeme osoby citlivé, toužící po lásce, přátelství, které čekají, že najdou někoho, kdo je pochopí, mohou se mu svěřit, pomůže jim.

Téma svoboda

Důležitost svobody byla zmiňována v následujících kontextech:

- chovat se a jednat podle svého uvážení,
- mít možnost vyjádřit svůj názor a stát si za ním,
- pobývat a zdržovat se na místě, kde chci.

Pod výrokem svoboda si všechny dívky shodně představují život mimo výchovný ústav. Dívka (A) : „Těším se, až si budu dělat, co chci já a neposlouchat neustále příkazy, co můžu, nebo nemůžu dělat.” Další uvádí: „Je mi jasné, že až v civilním životě poruším zákon, nebudu se už moci ukrýt za zdi ústavu, ale půjdu do vězení”. Svoboda je pro ně velkou a očekávanou událostí, nemohou se jí dočkat, ale zároveň se jí obávají. „Na svobodu se těším, ale také mě děsí zodpovědnost za svůj život, kterou tím budu mít a budu muset se starat sama o sebe.“

Na otázku mít možnost vyjádřit svůj názor, jedna z dívek uvádí: „Jsem velice lehce ovlivnitelná od svého přítele”. Jiná reaguje takto: „Raději souhlasím se svým přítelem, protože se s ním nechci hádat”. Silné citové pouto na jejich přítele zároveň znamená, že jsou velmi často pod vlivem přítelových rozhodnutí a nejsou často těmi, kdo rozhoduje.

V prostředí ústavu svůj názor často vyjadřují jako vzdor proti řádu a pravidlům. Dívka (D): „Copak jsem nějaká uklízečka, abych tu uklízela”. Další namítá: „Nic tady dělat nemusím a nebudu, nejsem otrok”. Za ideální místo pro život považují to, kde se cítí v bezpečí a kde je jim dobře, což je většinou jejich rodné město. Zde se, ale objevuje obava z návratu k problematickému chování a opětovného spadnutí na úplné dno svých problémů.

Téma domova

Ohledně tohoto tématu jsou dívky tázány v těchto kontextech:

- žít ve spokojené rodině, zabezpečit veškeré materiální podmínky,
- mít kolem sebe své blízké, které mám rád, pravidelný kontakt,
- žít na místě, kde se cítím v bezpečí.

Jedná se o nejžehavější téma v rozhovorech s dívkami. Všechny využívají příležitost a odpovídají na otázky, kde velice horlivě popisují jejich vztahy v rodině. Jedna dívka svojí odpověď téměř vykřikuje: „Doma mě táta pořád jen bil, hlavně když přišel z hospody”. Naopak další dotazovaná uvádí: „Nejdůležitější je pro mě rodina, na tu nedám dopustit”. Během dotazování dochází k situaci, kdy dívka vyřizuje telefonický rozhovor s matkou, který se týká jejího odjezdu domů na dovolenku. Výsledkem toho je pouze velké zklamání dívky: „Máma mě doma nechce, prý nemá peníze”. Také později dodává, že máma je alkoholička a táta nemá práci. Na dívce lze pozorovat, že se tím evidentně trápí a že má potřebu někomu sdělit tyto problémy. Po dalším objasnění rodinné situace se dozvídáme, že má dívka doma bohužel nevhodné rodinné zázemí a ze strany rodičů nedochází k žádné nápravě, ale i přes všechny tyto skutečnosti si dívka život bez nich nedokáže vůbec představit. Další z dotazovaných dívek je takového názoru, že momentálně domov má v ústavu. „Máma za nic nemůže, ale její nový přítel o mě nechce ani slyšet a tátu neznám, protože je od mých tří let ve vězení. Tato dívka se staví do role muže a i obdobně se tak snaží vystupovat. V ústavu žije v lesbickém páru s jinou dívkou. Tento postoj zaujímá především z absence mužského vzoru v rodině.

Další z dotazovaných dívek si otázku domova spojuje s pobytem v ústavu: „Má se tu lépe, doma nám kolikrát nešla elektrika, a ani teplou vodu nemáme”. Přestože životní podmínky v rodině jsou složité, tak se tato dívka po odchodu vrátí domů k rodičům.

K tomu dívka dodává: „Mamka na mě spoléhá, že ji finančně pomůžu, až si najdu práci a budu si vydělávat peníze”. Dotazovaná dívka (D) pronáší: „Až vyjdu z ústavu, půjdu bydlet k babičce a dědovi”. Sama dodává: „Oni mě vychovali, když se o mě mamka nestarala, protože je těžká *feťačka*. Je zde vidět, že i velmi důležitou roli v životě dětí hrají prarodiče, kteří často suplují roli rodičů.

V poslední otázce toho tématu, kde se cítím v bezpečí, odpovídá pět dívek, že doma u rodičů. Zbylé tři dívky uvádějí, že u přítomnosti nějaké blízké osoby.

Téma vzdělání

V tomto tématu se dívky vyjadřují ohledně následujících výroků:

- dosáhnout co nejvyššího vzdělání,
- mít možnost vzdělávat se v různých oblastech (kurzy, semináře...),
- mít co nejvšestrannější vědomosti a všeobecný přehled o společnosti.

Otázky vzdělání jsou důležité pro každého jedince. Toto si uvědomují i dívky ve výchovném ústavu. Dívka (A): „Před příchodem do výchovného ústavu jsem přerušila střední školu a moc ráda bych si jí dokončila, třeba i dálkově”. Dále ve vyprávění uvádí, že jí učení baví, jen má obavy, že nebude mít dost trpělivosti. „Motivaci a pomoc očekávám od rodičů”. Dívka (B) cituje: „Chci si dokončit školu tady v ústavu, abych neskončila bez práce jako moji rodiče”. Při rozhovoru se dále dozvídám o těžké finanční situaci a o těžkých bolestných vzpomínkách na dobu, kdy jsou doma nuceni rozpočítávat peníze i na rohlík.

V prostorách výchovného ústavu všech osm dívek navštěvuje střední školu, která připravuje žáky, absolventy ZŠ ve dvouletém učebním oboru Provozní školy. Příprava je zakončena závěrečnou zkouškou a jako doklad o ukončení vzdělání je výuční list. Absolventky se uplatní při úklidu ve zdravotnických a sociálních zařízeních, kancelářích, ve veřejných prostorách apod. Též se uplatní při praní prádla a žehlení, při šití a opravách oděvů, při přípravě pokrmů. Oslovená dívka (D) úspěšně navštěvuje tuto školu druhým rokem. Jak sama říká: „Učení mě nebaví a chci mít v ruce nějaký papír o vyučení”. Další dívka (H) uvádí: „Chci, aby ze mě něco bylo, jenže mám hodně úteků”. Zde je vidět, že dívkám chybí motivace a podpora od někoho blízkého ve vzdělávání se a v celoživotním učení. Všechny si chtějí dokončit vzdělání, ale jen jedna dívka z osmi dotazovaných má zájem se ve svém oboru nadále vzdělávat

v kurzech či seminářích. „Chci dodělat školu v oboru kadeřnice a k tomu různé školení patří“, vypovídá jedna z dívek. I když se některé dívky učit nechtějí, ale i tak v dokončení školy vidí pozitivní stránky do budoucna, bohužel ty pro ně v současné době nic neznamenají. Jako zdroj informací o společenském dění hojně využívají počítač a připojení se na sociální síť. Jak uvádí dívka (G): „Co potřebuju vědět, si najdu na internetu a to mi stačí“. Jen od jedné dívky se nám dostává odpovědi. „Občas se podívám s vychovatelkou na televizní zprávy, ale jinak si vše potřebné najdu na internetu“.

Z těchto rozhovorů je patrné, že vzdělání nepatří mezi důležitou hodnotu dívek ve výchovném ústavu. Vzdělání vidí spíše jako ztrátu času a nikoliv možnost, jež jím pomůže ulehčit najít práci a lépe se uplatnit na trhu práce.

Téma práce

Toto téma bylo dotazováno v následujících kontextech:

- mít dobře placenou práci, která má smysl a je užitečná,
- mít práci, která mě baví a je spojená s dobrým kolektivem,
- zvyšovat si kvalifikaci a vzdělání.

Na dotazované otázky všechny dívky shodně odpovídají, že po odchodu z ústavu si práci chtějí nalézt. Ve svém hodnotovém žebříčku staví právě hodnotu práce jako jednu pro ně z nejdůležitějších. Dívka (G): „Práce je pro mě velice důležitá, abych se mohla uživit“. Další dívka (E): „Mým přáním je pracovat v mateřské školce, ale pro takovou práci si musím nejprve udělat školu“. Další oslovená dívka (C): „Nechci být na nikom závislá a práci najdu hned po odchodu z výchovného ústavu.“

Všechny dívky by chtěly mít dobře placenou práci a nejlépe takovou, která by je i bavila. Jejich představy jsou poněkud zkreslené, domnívají se, že seženou práci podle jejich představ. Dívka (H) uvádí: „Zajdu na pracovní úřad a tam mi nějakou práci nabídnou“. Dotazovaná dívka (A): „Na internetu si hledám práci, protože za tři měsíce odcházím z ústavu“. Další dotazovaná dívka (B): „Nevím, co chci dělat, ale práci si určitě najdu“.

V polovině případů dívky nemají jasné představy o své profesní budoucnosti. Od pracovního výkonu očekávají hlavně finanční zajištění. Z vyprávění také vyplývá,

že si nedokážou představit povinnost chodit do práce každý den, pravidelně a včas, jak odpovídá dívka (F): „Když se mi nechce do školy, tak nejdu, ale v práci už to nepůjde”. Tato obava z povinnosti a zodpovědnosti je patrná u většiny dívek. Nemají zafixované návyky, které společnost vyžaduje, především u nesamostatnosti a nerespektování pravidel. A právě toto bude pro ně velký problém, ke kterému bude docházet při nalézání zaměstnání nebo jeho udržení.

V poslední otázce tohoto tématu mi pouze dívka (A) uvádí: “Pokud budu mít dobrou práci a zaměstnavatel to bude vyžadovat, kvalifikaci si zvýším” (smích).

Téma peníze

Tato hodnota byla probírána v následujících kontextech:

- vydělat hodně peněz, nekrást a nepodvádět, nedělat podvody či podrazy,
- mít možnost zabezpečit děti a rodinu, koupit si, co chci,
- používat peníze účelně – zbytečně neutráct.

Rozhovory na toto téma se velice prolínají s tématem *vzdělání a práce*, a proto jsou odpovědi téměř totožné jako v předešlém tématu. Dotazovaná dívka (B): „Vydělat hodně peněz je mým snem, ale spokojím se s takovou výplatou, abych se užívala”. Jiná dívka (C) uvádí: „Když si budu vydělávat, nebudu muset krást a podvádět”. Další dotazovaná dívka (H): „Zabezpečit svoji rodinu finančně je pro mě na prvním místě, tu plánuju s přítelem, až na to budeme mít více peněz”.

Dívky si uvědomují, že se nebudou moci bez dostatečného množství financí osamostatnit a založit rodinu. Též nemají reálnou představu o tom, jak si peníze rozvrhnout. Tuto skutečnost vyjadřuje ve své odpovědi dívka (D): „Bojím se, že se nezvládnou postarat sama o sebe, protože do teď mi vše zařizují v ústavu”. Tato dívka se mi záhy také se smutným hlasem svěřuje, že její obavy pramení z rodinné situace. Uvádí: „Rodiče mají totiž vzaté půjčky a nyní jsou v exekuci”. Dívka je velice naivní a má strach, že podlehne nějakému podvodníkovi, který z ní vyláká peníze. Také dívka (G) odpovídá v podobném smyslu: „Kapesné, které dostávám v ústavu, hned utratím za cigarety a sladkosti.” Bohužel většina dívek z ústavu nemá reálnou představu o hodnotě peněz a neumí s nimi šetřit, neboť o blížící se budoucnosti a samostatnosti nepřemýšlejí, není pro ně zatím důležité mít ušetřené nějaké peníze.

3.6.2 Interpretace rozhovorů s participanty – vychovatelé

V této části se budeme zabývat pohledem na hodnoty dívek ve výchovném ústavu z jiné perspektivy, tj. pohledu pedagogů, kteří usilují o jejich budoucí bezproblémové začlenění do společnosti.

Téma zdraví

Dívky si plně neuvědomují hodnotu a podstatu svého zdraví. Velmi často mluví o zdraví jako o důležité hodnotě, ale ve skutečnosti povětšinou dělají v zásadě zdraví škodlivé činnosti. Užívání různých návykových látek je pro ně naprosto běžným jevem. Přestože dívky tvrdí, že mají situaci v otázce užívání alkoholu, drog a kouření pod kontrolou, často tomu tak není a naopak zneužívají každou možnost k jejich konzumaci. V častých případech se nejedná o konzumentky v počátečním stádiu, ale o dlouhodobě závislé. „Kouření je pro dívky ta nejdůležitější potřeba, nejraději by kouřily vždy a všude, raději si odeprou jídlo, ale cigaretu nikdy. Momentálně máme v ústavu jen dvě dívky, které nekouří.“, vypovídá jeden z vychovatelů.

Dívky zcela zásadním způsobem podceňují otázku závažných poškození organismu v případě užívání různých náhražek volně dostupných na trhu, jako je např. – inhalace technických plynů (plyn do zapalovačů, toluen, deospreje atd.). Z našich zkušeností je patrné, že jim užívání návykových látek přináší určité uspokojení a radost. Dívky, ač jsou v cizím prostředí, velmi rychle navazují kontakt s lidmi mimo výchovný ústav různého věku, kteří vyznávají stejný životní styl a tím je jim usnadněn přístup k návykovým látkám. Tázaný vychovatel odpovídá: „O individuálních vycházkách vyhledávají nahodilé známosti pouze za účelem obstarání si návykové látky“. K poškozování zdraví v jejich případě dochází i při péči o vzhled. Jedna z vychovatelek uvádí: „Dívky si často zaměňují hodnotu zdraví za hodnotu vzhledu.“ Nezajímá je, že častým žehlením vlasů je mají velice poškozené, a že pod hustým nátosem make-upu pleť trpí. Těž se nedostatečně oblékají, a tudíž u nich dochází k častým a opakovaným zánětům močového měchýře.“

Dle názoru vychovatelů je možno souhlasit s tvrzením, že sport je baví. Rozhodně však nesportují proto, aby utužily své zdraví. V mnohém jim chybí vytrvalost a vůle, spíše jsou pohodlné. V případě organizovaného provozování sportovních aktivit mimo

uzavřené prostředí zařízení využívají tuto činnost spíše k naplnění vlastních zájmů (především kouření). Vychovatel, který se věnuje sportovním kroužkům, vypovídá: „Florbal, fotbal a volejbal jsou u dívek oblíbené sporty, účastníme se i různých turnajů mezi různými ústavami“. „Ovšem o pravidelné zvyšování fyzické kondice a vytrvalosti nemají zájem, převládá u nich lenost“, podotýká poté. Jak konstatuje jedna z vychovatelek: „Místo toho, aby dívky svůj volný čas trávily procházkami na čerstvém vzduchu, omezují se raději na bezduché *poflakování* po městě.“

Dívky podle jejich slov jedí zdravá jídla, jejich skladba a množství je odkázána na stravovací možnosti v zařízení. Mnohdy si uvědomují, že se jíím nedostává více ovoce a zeleniny. Zajímavé je ale zjištění, že pokud si mohou obstarat libovolné jídlo, dají přednost rychlým *fastfoodovým* výrobkům včetně oblíbených instantních polévek. V tomto tématu se výpovědi vychovatelů shodují, že málokterá dívka je s jídlem v ústavu spokojená, neboť se jíím zdá, že jídla jsou stále stejná, proto se i mnohdy vulgárně vyjadřují ke kuchařkám. Jedině snad dívky vegetariánky si na připravené pokrmy nestěžují, pouze na nedostatek čerstvé zeleniny. Ve škole předmět vaření mají dívky v oblibě a rády se s výtvozem pochlubí a donesou ochutnat i vychovatelům.

Téma láska

Z odpovědí dívek na téma lásky je jasná snaha o přikrášlování situace, a spíše než v realitě, žijí ve snech a tajných přáních. Jednotlivé dívky si rozhodně do svého dalšího života nesou nejruznější deprivacní a subdeprivacní důsledky předchozích strádání, zejména však neexistenci funkční rodiny a téměř ve všech případech absence otce a kladné mužské role v rodině. Skutečnost, že převážná většina dívek pochází z rozvedených rodin, a jsou téměř bez výhrady v péči matky, jež mívá často nového přítele, či další vlastní děti, předznamenává vztah jednotlivých dívek k lásce a partnerství jako takovému. Dívky jednoznačně ve svých odpovědích vyjadřují přání mít stálého partnera a spořádaný rodinný život plný lásky a porozumění. U některých je to však vyjádřená obava nepromarnit život jako někteří rodiče, co nedokázali vlastní vztah udržet. Dívky odpovídají na tuto oblast většinou zhmotněním svých přání a snů.

Současně s takto proklamovanými preferencemi se dívky chovají zcela rozdílně, což spíše odpovídá jejich emoční a citové nevyzrálosti. Ve většině případů dívky s dlouhodobým pobytem v zařízeních s homogenním dívčím osazenstvem, a pro nemožnosti každodenního kontaktu a navazování vztahu s opačným pohlavím,

hledají náklonnost mezi svými vrstevnicemi. Často je to vyvoláno uspokojováním fyziologických potřeb, nikoli však vztahu, založeném na pevných základech. Převážně se jedná o pouhé rozptýlení pobytu dívek v ústavním zařízení.

Pokud dívky ve svých odpovědích deklarují stávající stálý vztah s přítelem - mužem, zpravidla se jedná o osobu drogově závislou, dealera, případně výrobce návykových látek. Dívky si tento vztah mylně idealizují a přitom zde dochází k pouhému využívání. Důležitost tématu láska si dívky rozhodně uvědomují s přihlédnutím na budoucí život v dospělosti a zároveň ve světle vzpomínek z minulosti. Rozhodně se však v současnosti neřídí zásadami úcty, respektu, věrnosti a tolerance ke stálému partnerovi.

Téma svoboda

Z odpovědí je patrné, že svoboda patří v duševním postavení dívek k nejdůležitější hodnotě. Toto stanovisko je velmi zřetelné v jednotlivých postojích a odpovědích. Je nutno si uvědomit, že se často jedná o pouhé proklamativní vyjádření vzdoru vůči okolnímu prostředí. Dívky přiznávají, že vlastní názor, možnost jeho vyslovení a prosazení, je pro ně zásadní. Velmi zajímavé je zjištění důležitosti svobody volného pohybu dívky a pobytu na libovolném místě, často koliduje s vlastní neschopností dívky se o tuto nabitou svobodu patřičným způsobem postarat. Svobodu a její jednotlivé projevy vyžadují, ale povinnosti s tímto spojené zpravidla zcela ignorují. Pokud dostanou svou možnost svobody využít, začnou se jí obávat. Téměř všechny bez výhrady zastávají názor jejího maximálního využití, avšak jen v podmínkách vše zabezpečujícího ústavního zařízení, kde není nutno vlastní pílí a iniciativou téměř nic vytvářet. V okamžiku odchodu ztrácí pocit bezpečí, který jim zařízení ve všech směrech poskytuje. Většina z nich nemá žádné zázemí a zažívají pocit samoty hlavně v případech, kdy je vlastní rodina odmítá. Odpovědi vychovatelů se shodují: „Všechny dívky se na svobodu těší, ale jen málo z nich si uvědomuje, co to slovo obnáší“. Jsou i případy, kdy se dívky svěřují vychovatelkám skrz obavu, že si nemohou představit život mimo výchovný ústav a tím převzít veškerou zodpovědnost na svá bedra.

Téma domov

Tak jako v tématu láska se i zde projevují v odpovědích niterná přání a idealizované vzpomínky na jejich dětství. S přihlédnutím na skutečné podmínky, v nichž vyrůstaly, zaznívá v jejich odpovědích touha a přání si vytvořit vlastní harmonický rodinný život.

Dívky otázce domova, spokojené rodiny v blízkosti milých osob a pocitu bezpečí, dávají velkou důležitost. Téměř v každé odpovědi tohoto tématu specifikují domov jako stávající rodinné prostředí, které však v mnohých případech nemá pro ně ve zletilosti otevřenou náruč. Dívky si často uvědomují bezvýchodnost své situace, neboť aspoň jeden z rodičů, případně oba, o ně nejeví zájem a nedokáže s nimi někdy ani komunikovat. Otázky k tématu domova většinou spojují se svojí stávající rodinou a pouze v ojedinělých případech a s určitými obavami nastiňují možný vznik a existenci své vlastní rodiny. Odpovědi jsou o to prázdnější a často bezradnější, o co víc si nedokážou představit ani místo, kde budou po odchodu do zletilosti pobývat. Velice těžké je vytvořit si předpoklady pro budování vlastního domova, když se často v osmnácti letech nemohou na stávající rodinu spolehnout. Důležitost domova je jednotlivými dívkami vnímána velmi intenzivně. Většinou to však bývá spíše směsice přání než popis reality. Výpověď vychovatele zní: „Je smutné, že se některé rodiny dívkám ozývají až těsně před zletilostí, když ví, že dostanou peníze při odchodu z ústavu“. Ovšem jsou i rodiny spolupracující po celou dobu jejich pobytu, ale mnohdy nejsou samotné dívky na návrat domů připravené.

Téma vzdělání

Téma vzdělávání nepatří v rozhovorech právě mezi nejdůležitější a nejaktuálnější. Dívky téměř bez výhrady uznávají důležitost vzdělávání a ochotu se něčemu novému naučit. Jako nejdůležitější zdroj všeobecného přehledu o světě považují internet.

Z pohledu jednotlivých vychovatelů a sledování konkrétních činů dotazovaných dívek je možno i v tomto případě uvést, že jejich odpovědi nejsou podle skutečnosti, nýbrž podle jejich zkreslených představ a naivity. Při výchovném ústavu je zřízena interní střední škola, která umožňuje studentkám získat středoškolské vzdělání bez maturity. Hojně deklarovaný zájem o získání vzdělání je u dívek ústavu v této škole každodenně zřetelný nechutí jednotlivých studentek k edukačnímu procesu. Dívky do školy někdy ani nejdou nebo se tam věnují všemu jinému, než vlastnímu obsahu výuky.

V případech získávání všeobecných informací a přehledu o dění ve společnosti jen málo která dívka využívá internetové sítě jako dostupného zdroje informací a výukového prostředí. Ojedinělé případy jsou dívky, které dochází do civilních středních škol mimo brány našeho zařízení.

Ve všech dalších ohledech, co se vzdělávání týče, mají dívky opět zkreslené představy o reálném životě. Vyměřují si cíle, o nichž už předem vědí, že jich těžko dosáhnou hlavně z důvodu nízké vůle a ochoty něco pro dobrou věc obětovat. Dívky se většinou shodují na tom, že je důležité pracovat v dobrém kolektivu a za dobré finanční ohodnocení. Dotazovaná vychovatelka uvádí: „Když se dívkám nechce do školy, prostě nejdou, chybí jim smysl pro povinnost. Mít doklad o ukončeném vzdělání jim ve většině případů nic neříká“.

Téma práce

Důležitost práce je sice dívkami prezentována jako hodnota zcela ústřední, rozhodně však toto zjištění nekoresponduje s pohledy a názory jednotlivých vychovatelů. Dívky v mnohých případech nejsou schopny samy zodpovědně a iniciativně splnit sebemenší úkol či zabezpečit i tu nejjednodušší činnost samostatně. Jejich pracovní návyky jsou na velmi nízké úrovni a díky velmi laxnímu přístupu ke vzdělávání a obecnému podceňování jeho důležitosti, nelze předpokládat, že v budoucnu získají zajímavé zaměstnání podle svých představ. Skutečná důležitost hodnoty práce nastane až v případě vstupu dívky do reálného života a jejího pochopení způsobu získávání finančních prostředků. Jak znějí výpovědi vychovatelů: „Chodit pravidelně každý den do práce si nejsou schopné představit, protože pracovní návyky nemají zafixované“. „Hodně peněz za málo práce by chtěla každá“. „Ty, které mají opravdový zájem o práci, si ji snaží hledat na internetu a mají zájem navštěvovat Úřad práce“.

Téma peníze

Dívky hodnotu peněz nechápou, nedokážou si představit jejich cenu vůči všem reálným hmotným statkům, službám a zboží. Obecně sice deklarují, pokud budou mít dobře placenou práci, nebudou muset krást a podvádět. Přičemž nejsou schopny zodpovědět, jak tuto práci získat a co pro ni budou muset udělat. Dívky v odpovědích uvádějí, že získané finanční prostředky použijí ve prospěch rodiny, či jako pomoc potřebným. Ovšem na základě znalosti chování dívek v případě nakládání s finančními prostředky je možno jednoznačně říci, že dívky myslí především samy na sebe a solidarita se u nich v žádném případě nevyskytuje.

Hojně citovaná myšlenka získávání finančních prostředků za odvedenou práci není ze strany dívek vyplněna správně, protože často odmítají jednoznačně dobře placené

brigády. Uchylují se naopak k jednání, kdy minimální námaha přináší okamžitý maximální zisk. Jedná se zejména o osobní krádeže zboží, které je pro ně velmi důležité, jako je například – textil, obuv, kosmetika, cigarety, alkohol, cukrovinky a bižuterie. Z odpovědí vychovatelů často zaznívá, že dívky neumí hospodařit s penězi, jelikož každou získanou korunu ihned utratí. Nemají představu o reálné hodnotě peněz, a jak dodává jeden z vychovatelů: „Vše, co potřebují, jím obstarává výchovný ústav.“

3.7 Diskuze

Cílem výzkumného šetření je přispět k poznání preference životních hodnot u dívek, vyrůstajících často dlouhodobě v nepříznivých podmínkách dysfunkčních rodin a následně v nejrůznějším zařízení kolektivního typu.

Z provedeného výzkumného šetření lze dospět k následnému výzkumnému zjištění: hodnotová preference dívek je nastavena v závislosti na podmínkách, v nichž se v současné době nacházejí, to znamená, jsou umístěny do zařízení ústavního typu, kde je ze zákona garantováno plné a přímé zajištění. V praxi to znamená samozřejmé uspokojování veškerých potřeb bez nutnosti jakéhokoli osobního přičinění. Z některých výpovědí dívek je patrná každodenní usilovná výchovná činnost jednotlivých pedagogických pracovníků a dívky takto vštěpené zásady ve svých výpovědích dokážou věrně reprodukovat. Bohužel však v případech, pokud mají tyto zakódované hodnoty realizovat v každodenním životě, nemají tendenci takovým způsobem i jednat.

Z otázek zdraví všichni vychovatelé jednoznačně uvádějí, že dívky nemají téměř žádnou konkrétní snahu o praktické naplnění důležitosti této hodnoty. Zpravidla ve všech výpovědích staví důležitost zdraví do popředí, v praktickém naplnění dělají pouze to, k čemu jsou v zařízeních jednotlivými pedagogickými pracovníky vedeny. Toto poznání se týká tématu prevence a názorně i skutečnosti. Důležitost zdraví u jednotlivých dívek a vlastní posun v preferencích vlastních hodnot bude více patrný v okamžiku odchodu do civilního života, v němž samy budou moci některé skutečnosti ovlivňovat.

Ve zkoumaném tématu láska jsou v odpovědích dívek promítnuta jejich přání o vlastním, jejich budoucím životě, která jsou často však zatížena vzpomínkami z vlastního dětství. Z pohledu jednotlivých pracovníků výchovného ústavu zaznamenává souhlasný názor o důležitosti této hodnoty v životě dívek, která však bývá v každodenním životě naplňována pouhým hledáním a navazováním trvalého vztahu, o němž nemají mnohdy konkrétní představy.

Téma svobody pedagogičtí pracovníci posuzují u dívek velmi vysoko. Nejedná se však o pojem svobody, jak je znám obecně z občanského života. Je to však skutečně v mnohých případech vyjádření vzdoru vůči ústavu, v němž dívky nejsou z vlastní vůle. Ve svých odpovědích dávají jednoznačně najevo, že se své svobody a jejich

jednotlivých aspektů nevzdávají dobrovolně a především si nepřipouštějí její odvrácenou tvář, což je povinnost a odpovědnost.

Domov je jedna z nejdůležitějších hodnot u dívek umístěných v ústavu. Toto zjištění téměř souhlasně potvrzují dotazovaní pedagogičtí pracovníci, kteří však snahu dívek o navrácení se zpět do domova, posuzují jen jako jejich okamžité přání, které mnohdy není reálné. Dle jejich názoru dívky ztotožňují pojem domova se stávající fyziologickou rodinou. Vyjadřují tendence soucítit s rodiči, prožívat společnou radost a ochotu rodičům pomáhat navzdory tomu, že u nich nenacházejí téměř žádnou odezvu. Vzhledem k tomu, že dívky často vnímají své vztahy k rodině jako narušené a rodiče nejsou ochotni svým dětem naslouchat, je dostupnost citové vazby k nim smíšená, přesto, nebo spíše právě proto, dívky intenzivně lpí na hodnotě domova jako takového.

Přímé posouzení jednotlivých dívek s pohledy vychovatelů v otázce vzdělání a vzdělávání přineslo zcela rozporuplné zjištění. Dívky téměř bez výhrady vyjadřují důležitost dosaženého vzdělání s možným pozdějším uplatněním a snahu jej dále v životě rozšiřovat. Důležitost vzdělání jako takového je posuzována téměř bez výhrady pedagogickými pracovníky u dívek spíše na nízké úrovni vzhledem ke skutečnostem: neochoty, nezájmu a bagatelizováním celého výukového procesu

Tak jako v předchozím tématu vzdělávání i ve vyhodnocení otázek peněz a práce se dostáváme k zjevnému rozporu mezi deklarovanou a skutečnou hodnotu zmíněných oblastí. Z pohledu jednotlivých pedagogických pracovníků na konkrétní činy a jednání dívek ve zmíněných otázkách dochází k devalvaci těchto pojmů a jejich obsahovému naplnění. Dívky v odpovědích uvádějí ochotu získávat finanční prostředky za vykonanou práci: Tuto často prezentují jako činnost, která by je měla bavit, přinášet jim větší finanční obnos a měla by být vykonávána v dobrém pracovním kolektivu. S těmito odpověďmi dívek, vyjadřujícími důležitost hodnot práce a peněz, výchovní pracovníci nesouhlasili. Poukazovali zejména na mizivé vlastní přičinění k upevnění těchto hodnot již v prostředí ústavu. Pro objektivitu daného šetření nutno zdůraznit, že dívkám během jejich pobytu v ústavu jsou nárokově poskytovány veškeré materiální potřeby a služby

3.7.1 Odpověď na první výzkumnou otázku

Na základě vyhodnocení výzkumného šetření ve všech uvedených tématech je možno zodpovědět na výzkumnou otázku, zdali je hodnotová orientace dívek ve výchovném ústavu v souladu s pohledy a názory příslušných pedagogických pracovníků. Z pohledu výchovných pracovníků je zřejmé, že se ve skutečných postojích a chování dívek neodráží jejich ústně deklarované preference a důležitost jednotlivých životních hodnot. Konkrétní činy a jednání potvrzují spíše mnohdy pravý opak. Není však možno jednoznačně stanovit u konkrétních dívek právě ono chybné pojetí a nesprávnou preferenci životních hodnot. K navození objektivitu daného závěru je nutno vzít v úvahu mnohdy nefunkční rodinné prostředí, v němž dítě žilo před příchodem do ústavu, a které poskytovalo potřebné podněty k vytvoření a utužování správných životních hodnot. Nepopíratelný vliv na preference jednotlivých životních hodnot má rozhodně i celkový vliv prostředí, ve kterém se příslušný respondent výzkumného šetření nachází. Je patrný zejména v oblasti materiálních i sociálních hodnot, zabezpečovaných automaticky systémem bez nutnosti jakéhokoli vlastního přičinění a utužení tak důležitosti a správné preference.

3.7.2 Odpověď na druhou výzkumnou otázku

Nejasnými v našem šetření zůstávají nálezy, které umožňují zodpovědět druhou výzkumnou otázku: Kdy a za jakých podmínek je možno změnit hodnotové preference dívek? Zde se setkáváme s velkou variabilitou, která je těžko zobecnitelná. V podmínkách zařízení jsou u dívek patrné rozdíly pouze však ve spojení s blížícím se odchodem do zletilosti. Při bližším zkoumání tohoto jevu je možno vyslovit domněnku, že největší pozitivní změny nastávají u dívek pocházejících z relativně funkčního rodinného prostředí. Tyto dívky mají vytvořeny, ne však plně utuženy, správné životní postoje, které si se vstupem do samostatného života a uvědomění si vlastní odpovědnosti za něj, počínají zpevňovat. Rozhodně je možno říci, že změna prostředí aktivizuje v dívkách větší úsilí k upevnění odpovídajících životních hodnot, bohužel však ústav o nich nemá již žádné informace a není možno tuto teorii související se změnou prostředí jednoznačně potvrdit. Přesto však u každé dívky umístěné v ústavu, vyvíjíme maximální výchovné úsilí i s vědomím, že vynaložená energie a čas budou marné.

3.8 Doporučení

Ze zjištěných výpovědí participantů výzkumného šetření, a to jak u dívek, tak i vychovatelů je důležité věnovat maximální pozornost a úsilí o co nejreálnější přiblížení se podmínkám života mimo zdi výchovného ústavu.

V teoretické části byla vznesena možnost, že dívky, které se chovají delikventně či jinak asociálně, si vůbec neuvědomují společností uznávané hodnoty. Z rozhovorů s dívkami však vyplývá opak – dívky asi zřejmě díky vzdělávacímu procesu ve výchovném ústavu jsou zcela jednoznačně schopny tyto ústřední hodnoty popsat, nikoliv však podle nich jednat.

V tomto bodě se domníváme, že poznání těchto hodnot se realizuje jen na pasivní bázi a nestává se součástí jejich vnitřního uvědomění a následně jejich jednání. Je zcela zřejmá propast mezi tím, co si dívka je vědomá, že se má, a tím, pro co se svobodně rozhodne, že by měla dělat. Dívky uznávají svobodu jako zcela ústřední hodnotu, ale jde o svobodu jakožto revoltu proti systému či strukturám. Svobodu jako odpovědnost za své jednání či činy téměř vůbec neznají nebo nejsou schopny formulovat. Dívky mají plány, jak budou realizovat svůj život a budoucnost, ale pod vlivem okolností či tlaku vnějšího prostředí se této svobody naplnit svoje přání často vzdávají.

Dle názorů vychovatelů, by bylo potřeba vytvořit programy organizované výchovným ústavem, například víkendové pobyty či cvičné byty, kde by se dívky připravovaly na samostatný život. Učily by se komunikačním dovednostem, zvládnání svých emocí, sociálním dovednostem a jiným činnostem, se kterými by se potýkaly v každodenním životě. Jelikož výchovný ústav sám o sobě dívky k samostatnosti nevede, nedokážou vstupem do civilního života efektivně řešit problémové situace.

V návaznosti na to, co je řečeno výše, se nabízí doporučení učit dívky odpovědnému či zodpovědnému přístupu k životu. Dívky naopak často podléhají pocitu neodvratitelnosti a nutnosti vnějších okolností, kterým jen stěží mohou čelit.

Nabízí se otázka, zda pedagogický přístup výchovných ústavů neselhává právě na tomto bodě, že je schopný zprostředkovat hodnoty společnosti, dívkám je vštěpovat, ve skutečnosti pedagogičtí pracovníci nemohou životy dívek za ně odžít. A do té doby dokud dívky si ne zvolí, že chtějí podle vštěpovaných hodnot žít, mnohé se nezmění.

4 Závěr

Teoretická část byla věnována problému hodnoty nejprve z obecné perspektivy. Prostřednictvím různých etap myšlení jsme se pokusili ukázat proměnu v uvažování o hodnotách, které od své všeobecné a neproměnlivé platnosti posunuli ke své časové a prostorové vázanosti. Tento historický exkurs zároveň poukázal na skutečnost, že hodnoty se vždy vztahují k jednání, a proto je třeba o nich vzhledem k jednání uvažovat.

V druhé části teoretické práce jsme se věnovali termínům mravnost, norma a zvyk, mravní uvědomění, které nám sloužili k objasnění dynamiky mezi jednotlivcem a společností, co se týče hodnot. Následně jsme přistoupili ke zkoumání důležitosti termínu hodnoty pro pedagogiku a edukační proces obecně. V poslední třetině teoretické části jsme se zároveň věnovali tématu adolescence, které se právě z perspektivy hodnot ukázalo jako jedním z nejkrizovějších. Na závěr této části jsme přistoupili ke zkoumání výchovného ústavu.

Cílem výzkumného šetření bylo přispět k poznání preference životních hodnot u dívek umístěných ve výchovném ústavu a poznání jejich hodnotové orientace na základě pohledů a názorů pedagogických pracovníků. V části došlo k naplnění cíle práce. Bylo zjištěno, že během pobytu dívek v ústavu, v prostředí, v němž jsou jim zabezpečovány veškeré potřeby bez jejich vlastního přičinění, nemají žádný motiv k přehodnocení a následnému upevnění správného měřítka životních hodnot. Na základě dostupného zjištění a poznatků z běžného chodu ústavu byla vyslovena domněnka, že změna prostředí na jedince působí jako jeden ze stimulačních faktorů utváření odpovídajících životních hodnot. S ohledem na velikost zkoumaného výzkumného souboru nelze v této práci vyvozovat obecné závěry platné pro celou populaci dětí v uvedeném věkovém horizontu, které jsou zároveň umístěny ve výchovných ústavech. Velikost skupiny není dostačující k vytvoření reprezentativního vzorku, přesto ukazuje na významný vliv funkční rodiny a prostředí jako základních činitelů k utváření preference životních hodnot.

5 Seznam použité literatury a zdrojů

Tištěné zdroje

BUDINSKÁ, M., VAŇKOVÁ, J. *Socializační činitelé a jejich vliv na děti a mládež*. 7. ročník. Prevence. 2010.

CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004. 427 s. ISBN 80-220-195-6.

GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 1996, 130 s. ISBN 80-859-3115-X.

KOLUCHOVÁ, J. *Diagnostika a reparaibilita psychické deprivace*. 1. Vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, 10.

KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů*. Praha, Galén 2006. 327 s. ISBN 80-7262-410-5.

KUČEROVÁ, S. *Člověk-hodnoty-výchova*. Kapitoly z filosofie výchovy. 1. vydání. Prešov: ManaCon, 1996. 231 s. ISBN 80-85668-34-3.

LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 4. vydání. Praha: Karolinum, 2011, 399 s. ISBN 978-80-2461-983-5.

MACEK, P. *Adolescence*. 2. upravené vydání. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.

MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MIOVSKÝ, M a KOL. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Togga, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

PRUDKÝ, L. a kol. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 236 s. ISBN 978-80-7380-266-0.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Portál, 2001. 322 s. ISBN 80-717-8579-2.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 7. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D. *Dětská klinická psychologie*. 1. vydání. Praha: Grada, 1995. 398 s. ISBN 80-716-9168-2.

SAK, P. *Proměny české mládeže*. Česká mládež v pohledu sociologických výzkumů 1. vydání Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-722-9042-8.

SMÉKALOVÁ, L., POSPÍŠILOVÁ, H. Utváření hodnot v dětském věku prostřednictvím životních situací v rodině. In mládež a hodnoty 2007. *Sborník z mezinárodní konference konané 18. -19. 10. 2007 v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007, 156 s. ISBN 978-80-210-4752-12007.

SVOBODA, J. *Zdroje, důsledky a návrhy řešení agresivního chování v současné škole*. Hradec Králové, 2011. Přednáška Jana Svobody na Konferenci domovů mládeže.

ŠVARŤÍČEK, R. ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.

ŽIŽLAVSKÝ, M. *Metodologie pro Sociální politiku a sociální práci*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003. 142 s. ISBN 80-210-3110-7.

Internetové zdroje

PETRŽELKA, J. *Platón bez ideí: duše v etice a politické filosofii*. [online] 2014-10-14, [citováno 2015-01-03].

Dostupné z: <https://is.muni.cz/www/256158/pbi/tema2_C_a.html>

WIKIPEDIE: *Otevřená encyklopedie: Kategorický imperativ*. [online]. 2014-02-17, [citováno 2015-01-03]. Dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Kategorick%C3%BD_imperativ&oldid=11222159>

Legislativní dokumenty

Zákon č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [vid. 2015-03-26].

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [vid. 2015-03-26].

Zákon č. 383/2005 Sb. kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [vid. 2015-03-26].

6 Přílohy

Příloha I. Anamnézy dívek

Dívka A

Narozena za doby trvání manželství matky, oba uváděli, že biologickým otcem je však muž, se kterým matka fakticky žila. Manželství bylo rozvedeno, stejně jako další manželství. Matka je aktuálně vdaná potřetí, manžel je t. č. ve výkonu trestu. S dívkou i jejími sestrami bylo v minulosti řešeno závadové jednání (alkohol, drobné krádeže). Dívka se v únoru 2014 sama obrátila na OSPOD. Sdělila, že matka opět žije s druhým manželem, kterého se dívka bojí. V březnu 2014 rodiče oznámili vážné výchovné problémy dívky - byla podmíněně vyloučena ze školy, toulá se, má problémového přítele. Mají podezření na užívání návykových látek. Po krátkém smíření rodičů s dívkou se začaly problémy opakovat. Dívka byla umístěna do diagnostického ústavu a dále předběžným opatřením do našeho zařízení, v době, kdy byla na útěku. Dívka má narušený vztah s matkou, je velmi fixovaná na svého přítele, netají se útěky za ním. Oba jsou uživateli pervitinu. Stabilizace v diagnostickém ústavu se nepodařila, není motivovaná k pobytu, k práci na sobě, ke studiu. Potřebuje hodně prostoru a času k povídání. Studium je aktuálně přerušeno na dva roky.

Dívka B

Narozena v manželství rodičů, kteří jsou v rozvodovém řízení. Dívka s třemi dalšími sourozenci byla svěřena do péče matky. Rodiče se snaží své soužití obnovit, otec občas bydlí na společné adrese, oba se podílejí na výchově. V březnu 2014 otec kontaktoval OSPOD s tím, že situace s dívkou je nevladatelná - opakovaně utíká za svým přítelem, který je prakticky stále na útěku z výchovného ústavu. Od doby, kdy se s ním začala stýkat, je dívka zcela pod jeho vlivem, nerespektuje rodiče, chce žít podle svého. Dívka sama upozorňovala na nedostatečnou péči rodičů a špatné zacházení s finančními prostředky. Po ukončení základní školy byla přijata na obchodní akademii, po novém roce nastal velký zlom v jejím chování, studium bylo přerušeno. Na základě předběžného opatření byla umístěna do diagnostického ústavu, odkud opakovaně utíkala a byla přemístěna do našeho ústavu. Zde si zvykala zvolna, bez výraznějších maladaptivních projevů. Chovala se slušně, respektovala dospělé pracovníky a daná pravidla. Je sociálně zdatná, ale zároveň lehce manipulovatelná dívka. V současné době je zcela pod vlivem vztahu s přítelem, byla pozitivně přijata i jeho rodinou. Není nijak motivována návratem do rodiny, pokračování ve studiu, k další spolupráci s diagnostickým ústavem. Intelektově v pásmu vyššího průměru. Osobnost spíše introvertní, ale nevyhýbající se společnosti. Submisivní, lehce ovlivnitelná. Motivačně

volní složka je na dobré úrovni, chová se nenápadně, slušně, ohleduplně. Vrstevnicemi je přijímána, není konfliktní. Autoritu a daná pravidla respektuje. Patrný je rodinou daný kvalitní výchovný základ.

Dívka C

Adoptována ve dvou letech, adoptivní rodiče se později rozvedli, dívka svěřena do péče matky. Mají další zletilé děti, které již žijí samostatně. Výchovné problémy nastaly již na 1. stupni, kdy se rodičům doma ztrácely peníze. Současně byli upozorněni učiteli základní školy, že dívka má u sebe větší finanční částky. Na druhém stupni základní školy byla dívce diagnostikována lehká mozková dysfunkce. Rodiče dále řešili lhaní, podvádění, krádeže peněz, nezvladatelné chování až agresivitu vůči matce.

V roce 2013 dívka matku dvakrát napadla fyzicky, protože jí nechtěla dát peníze. Během školního roku 2012/2013 dívka odešla postupně ze tří středních škol. Důvodem byly neomluvené absence, nevhodné chování vůči vyučujícím, porušování vnitřního řádu. Dívka byla také vyloučena ze tří internátů. Nerespektuje matku, domluvy končí hádkami, ve kterých je dívka v afektu vulgární a slovně agresivní. Má 18-ti letého přítele, u kterého se často zdržuje. V lednu 2014 nařídil OSPOD dívce spolupráci se střediskem výchovné péče, která vedla pouze ke krátkodobému zlepšení. Proto bylo vydáno předběžné opatření o umístění do diagnostického ústavu. Před nástupem musel být vydán okresním soudem výkon rozhodnutí, protože dívka striktně odmítala nastoupit na diagnostický pobyt. Adaptace pobytu byla velmi náročná, s řadou maladaptivních projevů. Verbalizovala obavy z nepřijetí, z šikany. V okamžicích nevyhovění jejím požadavkům nebo limitace ze strany dospělých se chovala hrubě, s projevy verbální a náznaky brachiální agrese. Bez náhledu na vlastní excesy, které bývaly za hranicí běžné sociální normy. V průběhu pobytu v diagnostickém ústavu se dopustila dvou útěků. Přestože je vztah s matkou velmi narušen, v poslední době o ní hovořila pěkně. Více však počítá s podporou otce. Citově se velmi upíná na svého přítele, u kterého trávil čas v průběhu útěku. V klidu je přístupná racionálním argumentům. Nutné udržení pevných hranic ze strany dospělého. Útěkové tendence jsou velmi pravděpodobné.

Dívka D

Narodila se v manželství rodičů, kteří se v roce 2006 rozvedli. Dívka byla se svým bratrem svěřena nejdříve do péče matky. Postupně se objevovaly problémy v soužití, které se vyostřily po matčině novém sňatku v roce 2008. Dívka vyvolávala konflikty, matku slovně i fyzicky napadala. Předána do péče prarodičů z matčiny strany a poté do péče svého otce, který její výchovu rovněž nezvládal. Měla problémy ve škole kvůli impulzivnímu a nezvladatelnému chování, požívala alkohol, s otcem měla konflikty. Umístěna do dětského domova se školou, nařízena ústavní výchova. Do našeho zařízení přemístěna na stabilizační pobyt. Dívka s nižším rozhledem, žijící přítomností. Sociálně neobratná, často terčem posměchu. Jedná impulzivně, bez rozmyslu, vinu neuznává, bagatelizuje. Chování odpovídá okamžité situaci, jedná nezdrženlivě. Emočně labilní, zatížená silnými pocity nedostatečnosti. Svoji vnitřní nejistotu schovává za neústupnost, sociální expanzi, exhibici. Není agresivní, nejedná cíleně zlovolně, ale je možné výbušné afektivní jednání. Zájmová sféra nevyhraněná, je méně fyzicky obratná a značně pohodlná. Chování k dospělým mírně výběrové. Často působí, jakoby vytěšňovala minulost, idealizuje si vztah k prarodičům. Aktuální úroveň rozumových schopností se nachází v pásmu podprůměru, výsledek může být způsobený neochotou k mentálním výkonům. Touží po pozornosti a ocenění. Má sníženou frustrační toleranci, agresivní tendence však primárně přítomné nejsou. V přímém působení je nutno jí podporovat, chránit před výsměchem, pomáhat v kontaktu s vrstevníky. Vést k větší samostatnosti a zodpovědnosti. Potřebuje se navázat na dospělé, mít pocit zájmu z jejich strany.

Dívka E

Narozena v manželství, otec se v roce 2003 od rodiny odstěhoval, v roce 2004 byli rodiče rozvedeni. Dívka byla svěřena do péče otce, který žije ve společné domácnosti se svou matkou. Matka se o dívku dlouhodobě nezajímá, což ona těžce nese. Od nástupu do základní školy měla výchovné problémy, kvůli sporům s ostatními dětmi, někdy vůči nim byla agresivní. Opakovaně byla hospitalizována v dětské psychiatrické léčebně, přesto se její chování spíše zhoršovalo. Dopouštěla se útěků z domova, vyhledávala starší chlapce za účelem sexuálního vyžití. Proto vydáno předběžné opatření a později nařízena ústavní výchova. Chování má stále kolísavou tendenci. Většinou je kamarádká a nápomocná, ale někdy vyvolává konflikty pomlouváním jiných dívek. Snaží se být vyzývavá, má velkou náklonnost k opačnému pohlaví. Autoritu respektuje,

ale někdy se jí snaží účelově obejít. Je ovlivnitelná druhými, není schopna náhledu na své chování. Emočně velmi nestabilní, několikrát se sebepoškozovala (polykání tužkových baterií). Je pořádkumilovná, ke škole má kladný vztah. Při kontaktu s ní je dobré zachovávat zásadový, důsledný, ale vstřícný přístup. Jasně nastavená pravidla. Pochvala ji motivuje k lepším výkonům.

Dívka F

Adoptovaná v 18 měsících. Adoptivní rodiče se v roce 2003 rozvedli. V roce 2009 soužití obnovili, ale kvůli neshodám se v lednu 2012 opět rozešli. Dívka byla svěřena do péče matky. Rodinné prostředí bylo disharmonické, nepodnětné, výchovně nevhodné. Matka je vážně psychicky nemocná, byla omezena ve způsobilosti k právním úkonům (nakládání s majetkem). Dívka rodiči manipulovala, byla často hospitalizována pro kolapsové stavy. Matka péči o ni nezvládala. V červnu 2012 dostal OSPOD informaci, že dívka nechodí do školy. Matka to vysvětlovala opakovanými hospitalizacemi dívky. S OSPOD nespolupracovala, nedařilo se jí přimět k řádné péči o dceru. Dívka umístěna do dětského domova se školou a dále do výchovného ústavu. Z důvodu opakovaného sebepoškozování přemístěna do našeho zařízení. Zpočátku pobytu jí vyhovoval malý počet dětí (prázdniny). Po jejich návratu se "psychicky sesypala" a byla převezena do psychiatrické léčebny. Po ukončení hospitalizace se předváděla, byla hlučná, vulgární, agresivní. Měla sklony k sebepoškozování (řezání, omotávání krku páskem nebo šňůrou). Autoritu příliš nerespektovala, vůči ostatním dětem byla konfliktní. Mezi její zájmy patřil tanec, hudba, zpěv, bruslení. Aktuální intelektové schopnosti neverbální se pohybují v pásmu podprůměru. Osobnostní vývoj negativně ovlivněn disharmonickým rodinným prostředím a nevhodným, zatěžujícím, traumatizujícím působením matky. Vztah dívky k matce je ambivalentní. Emočně nestálá, s častými, extrémními a nevypočitatelnými výkyvy v náladách. Je zvýšeně dráždivá. Má narušený sebe-obraz, podlomenou sebedůvěru. Sklon ke snění. Je egocentrická, jedná necitlivě a bezohledně k druhým. Kontakt s matkou je nežádoucí, důsledkem je silná emoční reakce dívky. Je třeba maximální trpělivost, ale také vysoká odolnost. Potřebuje pociťovat dostatečný zájem o svou osobu. Na pochvalu reaguje podle nálady. Nepodléhat manipulačním tendencím, nepodceňovat nebezpečí auto-agrese. Učit sociálním dovednostem, podporovat při včlenění do kolektivu.

Dívka G

Matka kontaktovala OSPOD v březnu 2014 s tím, že dcera utíká z domova s problémovým partnerem, který je uživatelem drog a bývá často agresivní. Z útěků se dívka vrací podvyživená, vyčerpaná, zanedbaná, je na ní patrný úbytek váhy. Experimentuje s drogami, konkrétně užívá THC a pervitin, odcizila matce peníze. Je studentkou 2. ročníku oboru kadeřník, ale chtěla by školu změnit. Matka uvádí, že s dcerou dlouho neměla problémy, pouze v roce 2010 odešla ke svému otci, od kterého se sama vrátila po 3 měsících. V průběhu útěků se matka snaží být s dcerou v telefonickém kontaktu, obává se o její život. Soud na návrh OSPOD rozhodl o předběžném opatření, kterým se dívka předává do péče našeho výchovného ústavu.

Dívka H

Narozena v manželství rodičů, kteří se později rozvedli. Nad výchovou dívky i jejích sester byl v roce 2006 stanoven soudní dohled. Dívka měla velké absence ve škole, rodiče se školou nespolupracovali. S matkou bydlely dcery v různých azylových domech, ve kterých matka opakovaně porušovala vnitřní řád, řádně se o dívky nestarala, nehradila poplatky spojené s ubytováním, neplnila sliby, které učinila při úředních jednáních ve věci péče o děti. Protože otec neměl podmínky pro převzetí dětí do své péče, byly dvě starší dcery předány do dětské léčebny, kde dobře prospívaly. V roce 2009 byla proto nařízena ústavní výchova a v tomtéž roce omezena rodičovská zodpovědnost matky. Děti byly umístěny do dětského domova, odkud byla dívka z důvodu zhoršujícího se chování přemístěna do našeho zařízení. Na první pohled působí jako milá, přátelská dívka, ale opak je pravdou. Snadno dokáže manipulovat dětmi i dospělými. K plnění povinností je laxní, často si hledá různé výmluvy, na všechno má odpověď. Těžce zvládá zátěžové situace a konflikty, v záchvatu zuřivosti hází věcmi. V posledním roce na výtku či trest reagovala vztekle a agresivně, prohloubily se také problémy s autoagresivitou. Studium na střední škole ji nebaví. Nedokázala se smířit s umístěním v dětském domově, bývá úzkostná, často porušuje pravidla, se kterými se nedokázala srovnat. Mezi její zájmy patří zvířata a Taekwondo (patřila do týmu reprezentace). Má silné citové pouto k sourozencům a ke své matce, otce spíše využívá, má k němu povrchní vztah. Od podzimu 2013 se léčí na psychiatrii, na počátku letošního roku byla 2 měsíce hospitalizována v dětské psychiatrické léčebně.

